

O zanesljivosti otroškega pričevanja.

(Metodološki donesek.)

Dr. K. Oswald.

naslovom „Ali so otroci zanesljive priče?“ je g. Janko Polák v št. 5. letošnjega „Popotnika“ objavil „fragment iz eksperimentalnega dušeslovja“. In iskreno sem se razveselil Polákovega odlomka, saj je to v naši literaturi menda prvi pridelek na polju eksperimentalne psihologije in lahko rečemo i eksperimentalne pedagogike.

Eksperimentalna psihologija je še docela mlada veda — nje početki segajo jedva kakih 50 let nazaj v polpreteklost — ki takorekoč še tiči v povojih ter se ima boriti zoper celo vrsto otročjih bolezni. Glede svojega razvoja se nahaja po priliki tam, kjer sta fizika in kemija bili pred — 300 leti. A nje najakutnejša otročja bolezen se mi dozdeva vpijoče dejstvo, da je eksperimentalna psihologija postala — stvar mode, nekako v tem smislu kot je včasih bilo pesnikovanje.

Eksperimentuje Peter, eksperimentuje Pavel, a ni Peter ne Pavel se ne vprašata, kaj se sploh dá s pomočjo eksperimenta v psihologiji doseči, kaj se je že doseglo, kakšno zrno tiči v gradivu, ki ga je nakupičila armada poldicanih in nepoklicanih preizkuševalcev.

Predmet, ki bi ga želel g. Polák zajedno s tovariši učitelji proučevati — „psihologija izpovedanja“¹⁾ — tvori že precej premozgano poglavje v malone nepregledni literaturi iz eksperimentalnega dušeslovja. A temelj tej stavbi, lahko rečemo, je položil vratislavski psiholog Viljem Stern, deloma zajedno s svojo soprogo.

Ne vem, ali je g. Poláku znano poglavje „Die Zeugnishigkeit kleiner Kinder“ iz Sternove knjige „Erinnerung, Aussage und Lüge in der ersten Kindheit“²⁾. V tem poglavju Stern sicer govori o predšolskem otroku; toda na ne celo petih straneh (147—151) je tam povedal

¹ „Psychologie der Aussage“.

² Iz zbirke „Monographien über die seelische Entwicklung des Kindes.“ Von Clara und Wilhelm Stern. Leipzig (Barth) 1909. VI + 160 str.

vse, kar se danes dá reči o pričevanju otroka sploh: da se vzlic na zanesljivosti otroškega izpovedanja sodišče čestokrat — iz psihologičnih in etičnih razlogov — ne more odreči pričevanju otroka, pa v koliko na zanesljivost otroškega izpovedanja vpliva stopnja duševnega razvoja, otrokova soseščina (starši, druge priče), mladinske duše ne poznavajoče zasliševanje¹⁾ itd.

Polák je glede otroškega pričevanja precej nezaupljiv, češ „da je zavisna otroška odkritosrčnost mnogokrat od vplivanja hudobnih roditeljev, znancev in sosedov, mnogokrat pa tudi od otroške domišljije, ki je tuintam boleha.“ In zlasti nezanesljive da so otroške priče v obravnava „seksualnega momenta“. „Še večji nedostatek ob takih obravnava pa so predstave obtožencev nasproti otrokom; zakaj dognano je, da otroci ob takih predstavah še posebno radi lažejo. Bodisi iz hudobnosti bodisi iz strahu. Glavni pogoj takih obravnava bi moral biti ta, da najde otrok grešnika izmed množice navzočih.“

Toda koliko neresničnega lahko vsebujejo izpovedi še odrastlega človeka, ki zatrjuje, kaj vse je vendar videl na lastne oči, na to je v najnovejšem času začela — ob frapantnih zgledih — opozarjati „psihologija individualnih diferenc“, osobito v poglavju „o tipih predočevanja“²⁾, dokazujoč, da vsak človek na svoje oči in očali gleda svet. Če bi recimo fante, ki so pred cerkvijo pravkar z vso vnemo debatirali o svojih žepnih urah, po vrsti vprašal, kakšna je šestica na njihovi uri, rimska ali arabska, stavim glavo, da začno do primojduševanja povdarjati nje rimskost, čeprav šestice najbrž niti nimajo na kazalu in čeprav so že tisočkrat pogledali na svojo uro.

Toda je li njihova resnici nasprotujoča izpoved bila laž? Nikakor ne! Saj vendar laž imenujemo le vedoma izrečeno neresnico, ki ima namen, koga premotiti.

Za etično presojjo izpovedi moram torej vedeti, je li izpovedajoči hotel govoriti resnico. Še važnejše pa, če gre za verjetnost izpričanih besed, se mi zdi vprašanje, je li izpovedajočemu — vsled njegove psihofizične konstitucije — sploh bilo mogoče, povedati resnico. In z ozirom na to dejstvo smatram za krivično, ker neosnovano, Polákovo tožbo in obtožbo „kolikokrat in kako silno otroci lažejo.“

Pa g. Polák me utegne zavriniti. češ: wer im Röhricht sitzt, hat leicht Pfeifen schneiden! Lahko da je tujemu prizadevanju očitati nedostatke ter se spotikati ob njih, če sam imaš priložnost, poljubno zajemati iz bogato tekočega vrelca tozadevne literature ali pa ti je celo mogoče, si pionirje duha ogledati kar ob stvarjajočem delu. A — poveri noi!

Ali sploh mi ni bilo v mislih očitati! Rajše bi marveč zadostil sveto-pisemskim besedam, da, kdor ima manj, se mu dodaj, da bo imel v obilici.

¹ Prim. moj članek „Izpred sodišča za mladino“ (v Pop. 1910, str. 170)!

² „Vorstellungstypen“.

To-le čustvo je dalo povoda pričujočim vrsticam, t. j. rad bi vse tiste, ki jih je dobra volja, svoje sile poizkusiti na polju eksperimentalne psihologije, v kolikor pride v poštev izpovedanje (die Aussage), opozoril na najvažnejše, eventualno jim neznane pripomočke.

Evo torej peščico knjig, ki jih v rečenem pogledu imam za *conditio sine qua non*:

1. Pfänder, *Einführung in die Psychologie*. Lipsko (Barth) 1904. VII + 423 str.

Prof. Pfänder, ki sem ga letos imel priložnost in moram reči — srečo, poslušati ter ž njim občevati, je neobičajno precizen mislec, ki zlasti umeje, z mojstersko roko označevati probleme — kar bi sploh imel biti morda glavni posel akad. učitelja. — V „Uvodu“, ki je s svojo temeljitostjo in jasnostjo našel vsestranskega priznanja, je Pfänder brez prigovora očrtal sliko predmeta psihologiji, t. j. psihična dejstva, tega od hipa do hipa pretvarjajočega se Proteja, ki osobito v opazovanju lastne duševnosti še nesigurnega začetnika s svojim „prerojevanjem, prenavljanjem, iz bitja v bitje presnavljanjem“ kaj rad v toliki meri zmede, da se nazadnje začneš loviti za opolzkim misterijem fizioloških procesov in fizikalnih mikov. Pfänderjeva knjiga ti nudi zanesljiv klopčič, če se nočeš izgubiti v labirintu Psihologije,

2. Witasek, *Grundlinien der Psychologie*. Lipsko (Dürr) 1908. VIII + 392 str.

Witaskova knjiga je, kolikor moremo presoditi, najvernejše zrcalo sodobnega stanja moderne psihologije. Nje najboljše priporočilo so kratke poteze in na koncu dodani bogat seznamek literature za posamična zaglavja.

A da se sliši še drugi in sicer ameriški zvon, bodi tistemu, ki je že predelal Witaskov oris, priporočena knjiga.

3. James¹⁾, *Psychologie*. (Iz angleščine preložila dr. Marija Dürr). Lipsko (Quelle & Meyer 1909. IV + 478 str.

Witasku in Jamesu je v prvi vrsti v mislih „drobna prace“ psihologija, hoteč ti predočiti najsubtilnejše elemente, ki se na nje opira prečudovita stavba duševnosti. Oba povdarjata, „da v vedi, če se nočeš spodtakniti, smeš le korak za korakom stopati dalje.“

Nasprotno, t. j. gradečo sliko, v kolikor je to ob sedanjem stanju psihologije že možno, podaje.

4. Meumann, *Intelligenz und Wille*. Lipsko. (Quelle & Meyer) 1908. V + 293 str.

Najboljši pregled tega, kar se je (do l. 1905) doseglo na polju eksperimentalne psihologije, ki hoče „določiti zakonite zveze med pojavi ter dobiti rezultatov splošne veljave,“ pa je

¹ Izgovori Džejms.

5. Gutberlet-ova Psychophysik. Historisch-kritische Studie über die experimentelle Psychologie. Mainz (Kirchheim) 1905. IX + 664 str.

V kolikor na to stran otrok prihaja kot preizkuševanec v poštev, nudi pravo zakladnico

6. Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologische Grundlagen. Lipsko (Engelmann) 1907. V dveh delih z bogato navedeno literaturo: I. (XVII + 555 str.), II. (VII + 467 str.).

Bistvo eksperimentalne metode v psihologiji je menda najgloblje shvatil ter najtemeljiteje obrazložil Ach in to v dveh svojih knjigah.

7. Ach, Über die Willenstätigkeit und das Denken. Eine experimentelle Untersuchung mit einem Anhang: Über das Hipp'sche Chronoskop. Göttingen (Vanderhoeck & Rupprecht) 1905, X + 294 str. Zlasti gl. poglavje „Die systematische experimentelle Selbstbeobachtung“ (str. 5—28).

in 8. Ach, Über den Willensakt und das Temperament. Eine experimentelle Untersuchung. Lipsko (Quelle & Meyer) 1910. VIII + 324 str. Zlasti glavno poglavje „Über die systematisch-experimentelle Selbstbeobachtung und ihre Beziehung zur Untersuchung des Willens“ (str. 7—18).

Glede psihologije izpovedi pa se pač morajo standard work imenovati Sternova dela, priobčena v zborniku.

9. Stern, Beiträge zur Psychologie der Aussage. I. Lipsko (Barth) 1903—4.

Dober vpogled v forenzično, t. j. na kazenskopravne slučaje sploh (torej tudi glede otroka!) vporabljeno psihologijo (s stvarnim registrom) nudi

10. Gross, Kriminalpsychologie. Gradec (Leuschner & Lubensky) 1898. VII + 721 str.

A kdor bi se ob konkretnem vzgledu želel poučiti, kakšni faktorji lahko vplivajo na izpoved priče, temu bi ne vedel boljšega svetovati nego da prečita brošuro

11. Schrenck-Notzing, Über Suggestion und Erinnerungsfälschung im Berchtholdprozess. (Separatabdruck aus der Zeitschrift für Hypnotismus, Psychotherapie, sowie andere psychophysiologische und psychopathologische Forschungen). Lipsko (Barth) 1897.

* * *

„Nekam dolg jedilnik!“ se utegneš namrdniti. I no, če ti je le za lasten pouk, ni treba, da ga vsega absolviráš od kraja do konca. Kdor pa bi nameraval aktivno nastopiti na torišču psihologičnega izsledovanja izpovedi, zanj našeta literatura vsebuje minimum potrebnih rekvizitov. Takšno zahtevo docela opravičuje organizacija znanstvenega dela. Bilo bi pač do-

ce!a neekonomski, da začnemo Slovenci psihologijo izpovedanja graditi ab ovo; upoštevajoč princip delitve dela bomo marveč nadaljevali tam, kamor so prispeli inorodni proučevalci.

Jaz bi predlagal, naj naši izsledovalci za zdaj preizkušajo Sternove rezultate na naših otrokih; skoraj gotovo se pokažejo zanimive diference — nacionalnega ali socialnega ali obojega značaja, — ker je Stern v prvi vrsti preizkušal mestne otroke in še to menda izključno otroke nemške narodnosti, Sternove rezultate smo letošnje zime preizkušali v justičnem seminarju monakovskega vseučilišča ter kajpada dobili ugodnejših „procentov“, ker za preizkuševance niso služili otroci, temveč — vseučilišniki in vseučilišnice. — —

In da razpršim še gospodarske pomisleke tega ali onega malodušnika! Da bo si slovenski učitelj te in one stopnje le izjemoma nabavil omenjeni niz knjig, ne da bi občutno krvavel, o tem smo si pač na jasnem. Zato pa naj tu v akcijo stopijo naše knjižnice: učiteljske, srednješolske, licejske!

In sedaj:

zrna do zrna — pogača,
kamen do kamna — palača!

Stanko Vraz in slovensko učiteljstvo.

Slavnostni govor. Govoril ob priliki izleta zastopnikov „Zveze slov. učiteljev in učiteljic na Štajerskem“ na Stanko Vrazov dom dne 8. sept. 1910 *Anton Kosi*, nadučitelj v Središču.

Nek nenavaden, poseben a prijeten občutek se poloti človeka, ki gleda kraj, kjer je tekla zibel kakemu imenitnemu možu, ki je zaslužil s svojimi deli, da mu ostane ime brezsmrtno. In če mu je bilo znano življenje in delovanje dotič. moža, bodisi iz knjig, bodisi iz osebnega opazovanja, mu bode sedaj marsikaj jasno, zato tudi niso brez pomena besede nemškega reka, ki pravi

Willst du den Dichter recht versteh'n,
must du in Dichters Lande geh'n.

Zbrali smo se v hiši, v kateri je zagledal pred 100 leti luč sveta zraven Prešerna največji pesnik, kar jih je rodila slovenska zemlja v prvi polovici minulega stoletja, mož, ki je bil velik kot človek, velik kot rodoljub, mož, ki si ga svojita dva bratska naroda — slovenski in hravatski — Stanko Vraz.

Velika in lepa, a kmetska hiša je to in nehote se spominja človek Gregorčičevih besed:

Kar mož nebesa so poslala,
da večnih nas otmo grobov —
vse mati kmetska je zibala
iz kmetskih so izšli domov.

Od tam nam misleci globoki:
od tam klicarji k nebu nam
od tam nam pesniki — proroki,
za dom borilci — vsi od tam.

Stanko Vraz! Žalil bi Vas, čestita gospoda, ko bi Vam hotel tukaj na obširno slikati življenje in delovanje tega slavnega moža, našega ožjega rojaka, saj imam pred sabo samo izbrano, inteligentno družbo; mnogo Vas je tukaj, ki ste z veliko napetostjo poslušali včeraj zanimivo in živo predavanje prof. dr. Ilešiča o ilirski dobi s posebnim ozirom na Stanka Vraza, drugi ste zopet čitali krajše ali daljše črtice o življenju in delovanju „žerovinskega slavčka“, bodisi v časnikih, bodisi v kaki drugi knjigi ali pa ste poslušali slavnostne govore ob raznih Stanku Vrazu na čast prirejenih slavnostih. Življenjepis njegov bodi torej kratek!

V ljudsko šolo je hodil Stanko Vraz ali kakor se je pisal sprva Jakob Frass pri Svetinjah, potem pa v Ljutomeru v takozvano trivialko. A dasi so bile takratne ljudske šole vse več ali manj nemške, vendar Stanko Vraz zaradi slabega znanja nemščine v 1. razredu mariborske gimnazije ni mogel izhajati, in ko bi 13letnega dečka ne sprejel slavni štajerski zgodovinar Krempel, ki je takrat kaplanoval v Ptuju v svoj pripravljalni tečaj za gimnazije, bi Stanko Vraz gotovo ne študiral dalje, in ne postal nikoli slaven mož. S 14. letom je stopil Vraz zopet v mariborsko gimnazijo, kjer je sedaj dobro izhajal. V 6. šoli se je seznanil tukaj z Miklosichom, ki je študiral prej v Varaždinu in leta 1830. sta šla oba mladeniča, Vraz in Miklosich v Gradec. Vraz je tukaj naprej študiral filozofijo (bivši licej) in pravoslovje, ki ga pa ni nikdar dovršil.

Še predno je prišel Vraz v Gradec, se je učil slovanskih in evropskih jezikov in se bavil s slovenskim pesništvom, še bolj pa v Gradcu. Posebno češko in poljsko slovstvo je vplivalo nanj. Poleg tega pa se je naučil tudi mnogo pri prijatelju Prešernu.

Kot nabiratelj narodnega blaga ima Stanko Vraz neminljivih zaslug; z veliko vnemo je nabiral zlasti slov. nar. pesmi in je v ta namen prepotoval Koroško, Kranjsko, Štajersko in slov. Ogrsko, ne da bi se bal nadzorstva policije, ki ga je povsod imela na sumu kot nevarnega panslavista. Dobival pa je gradivo tudi od drugih nabirateljev, tako od svojih graških tovarišev, od Urbana Jarnika, Smoleta, Korytka in Matije Majerja, ki ga je tudi spremljal na potovanju po Koroškem. Te narodne pesmi je izdal Stanko Vraz v svoji zbirki „Narodne pèsmi ilirske“ v Zagrebu l. 1839.

Stanko Vraz se je hotel pridružiti sprva glavnim činiteljem pri „Kranjski Čbelici“, listu, s katerim sta hotela Čop in Prešeren vzbuditi v omikanih slov. krogih zanimanje za napredek slovenščine in slov. poezije — toda „Čbeličarjem“ ali prav za prav Kranjcem sploh se je zdel Vrazov jezik preveč hrvaški, zato njegovim proizvodom niso dali mesta v novem listu.

To dejstvo in pa dejstvo, da se je naš Vraz l. 1833. seznanil v Gradcu z znanim buditeljem hrvaškega naroda in pesnikom Ljudevikom Gajem, ki ga je vabil na Hrvatsko, je bilo odločilno, da se je Stanko Vraz l. 1838. preselil v Zagreb, kjer je urejeval list „Kolo“ in bil tajnik „Matici ilirski“.

Tukaj se je pridružil Ilirom, pri katerih je bilo več življenja kakor tostran Gorjancev ali na Kranjskem. V Zagrebu je izdal potem v Ilirskem jeziku svoje poezije, ki jih preveva pravi domači slovenski duh. Leta 1840. so izšle „Djulabije“, 1841. „Glasi iz dubrave žerovinske“, 1845. „Vjenac soneta“ in „Gusle in tambura“. Kot urednik „Kola“, pri katerem so sodelovali tudi nekateri Slovenci, recimo Jarnik, Majar, in kot tajnik „Matice Ilirske“ je bil Vraz središče literarnega gibanja v Zagrebu. Umrl je Stanko Vraz na jertiki 1. 1851. torej v najlepši moški dobi.

Stanko Vraz ni dostal nikoli predpisanih izpitov, on ni postal ne doktor, ne profesor, toda s tem ni rečeno, da je svoja dijaška leta zapravil, kakor sicer marsikatera izgubljena dijaška eksistenca. Vraz je bil rojen pesnik in pravi pesnik, poln visokih idej, ki živi le malokedaj vsakdanje, kruholovstvu posvečeno življenje, zato tudi Stanku Vrazu življenja pot ni bila posuta z rožicami, marveč le z bodečim trnjem in on sam pravi: Vrtnar zbira v jeseni sad svojega truda, zlata jabolka in breskve, vinogradnik grozdje, a pesnik — grenkó ovočje, bol in solze.

Stanko Vraz v šoli ni bil nikoli med prvimi učenci, dasi je bil zelo nadarjen, toda postal je vendarle odliččen in slaven mož, ki se ga spominjata z največjo častjo dva bratska naroda hrvatski in slovenski. Lep nauk za učitelja, da naj ne sodi o zmožnosti svojih učencev nikoli prenašlo in da naj ne obsodi nikoli otroka, ki sedeč pred njim v šolski klopi ni tak, kakršnega si želi vzgojitelj. Zgodovina in vsakdanje izkušnje nas uče, da so se pri marsikaterem otroku starši in učitelji v šoli hudo zmotili.

Koliko otrok je vzgojitelje že postavilo na laž. Marsikateri dozdevni puhloglavež je postal pozneje slaven in imeniten mož in iz marsikaterega na videz hudobnega šolskega otroka je postal v poznejši dobi blag in dober človek ter koristen član človeške družbe.

Toda marsikateri otrok, o katerem so odgojitelji sodili krivo in temu primerno tudi napačno ž njim ravnali, je postal pozneje v resnici to, kar je v neumni (napačni) domišljiji odgojiteljev bil in moral biti.

Stara povest nam pravi, da je neki človek, katerega so razkričali za mrtvega, končno že tudi sam začel verjeti, da je mrtev, ker ga je za mrtvega smatral ves svet in se je vse umikalo pred njim, kjer koli se je prikazal. Tudi duševna smrt je smrt in rada nastopi ondi, kamor jo prerano pošljemo. Jeli čudež, ako izgubi otrok vso vero in zaupanje v samega sebe, ako ga zmerja učitelj vedno in vedno le z „bedakom“ in „neumnežem“? Dvigajmo torej v otrokih v šoli pogum, vzbujajmo v njih samozavest!

V pravkar minulem počitniškem tečaju, iz katerega smo udeleženci odnesli seboj najlepše spomine in pobude za nadaljnje svoje delo, nas je prof. dr. Pivko v svojem folklorističnem predavanju s prelepimi besedami navduševal za sodelovanje pri velevažni, a pri nas še mnogo premalo obdelani narodnoznanstveni vedi.

Vse njegove prepričevalne besede bi lahko združili v en sam poziv, ki ga tako lepo izraža velikan Goethe, rekoč:

Greift nur hinein ins volle Menschenleben,
ein jeder lebt's, nicht vielen ist's bekannt
und wo ihr's packt, da ist's interessant!

Stanko Vraz je, četudi ne iz folklorističnega namena, skoraj 6 let marljivo nabiral slov. narodne pesmi in je v ta namen prepotoval vse slov. dežele. Razun tiskane zbirke, ki jo je izdal leta 1839, je ostavil Stanko Vraz po svoji smrti še 21 zvezkov. Zdaj uporablja to dragoceno ostalino prof. dr. Štrekelj v svoji klasični izdaji narodnih pesmi.

Kot nabiratelj nar. blaga je torej Vraz velikega pomena in daje ljudskemu učitelju zopet lep vzgled, kažoč mu hvaležno in zanimivo polje za njegovo izvenšolsko delovanje.

Greift nur hinein ins volle Menschenleben!

Komu se ponuja lepša prilika za nabiranje narodnega blaga, kakor uprav ljudskemu učitelju? Med narodom živi, opazuje njegovo dejanje in nehanje, pozna njegove šege in navade ter se primernim potom najljubše približa njegovi duši. Še veliko pesmi, pravljic, pripovedk, legend, običajev, vraz, pregovorov, fraz in drugih biserov živi na deželi med preprostim ljudstvom, pa bodo kmalu šli s starimi babicami in dedeki v grob, ako se pravočasno ne otmo.

Spominjam se tukaj besed, ki jih je napisal — če se ne motim — v „Ljub. Zvonu“ znani glasbeni mojster A. Foerster glede nabiranja narodne pesmi in ki slove:

„Kako hvaležno delo se ponuja učitelju na deželi, nabirati narodno blago! Koliko nar. pesmi je že izumrlo, in čim delj odlašamo, temveč teh svetinj se bode pozabilo. Ni treba biti že skladatelj, a vsak ljudski učitelj je zmožen v toliki meri glasbe, da zapiše narodni napev z besedami vred vsaj enoglasno.“

Slišali smo včeraj v počitniškem tečaju iz ust prof. dr. Ilešiča, ko je predaval o ilirski dobi in o Stanku Vrazu, da odseva iz njegovih poezij, zlasti iz „Djulabij“ prvič vroča ljubezen do svojega dekleta — Julije —, drugič pa neizmerna ljubav do domovine. V „Djulabijah“ nas vodi Stanko Vraz v svoj domači kraj, v Jeruzalem in nam razkazuje tukaj košček naše slovenske domovine, krasoto naših hribov in dolin, katere zre — čestiti izletniki — danes tudi Vaše oko. S ponosom se spominja Vraz roda, ki tukaj prebiva, z vso svojo strastjo se oklepa svojega domačega kraja, kateremu želi boljšo bodočnost. — Iz ljubezni do ožje domovine izvira ljubezen do širje očetnjave — patriotično čustvo, katero preveva tudi vse delovanje slov. učiteljstva, bodisi v šoli, bodisi izven šole.

Ni ga naroda na Avstrijskem, v katerem bi ljudska šola, kar se tiče gojitve patriotičnega čuta, storila več, kakor stori to slov. ljudska šola, in ni je institucije, v kateri bi plamen domovinskega navdušenja sezal tako visoko, kakor sega isti v cesarju zvestih srcih slov. učiteljstva, zakaj isto je uverjeno, da je najboljša opora vsaki državi taka vzgoja, ki da Bogu vselej, kar je božjega, cesarju pa, kar je cesarjevega. Z ljubeznijo do domovine pa je v najtesnejši zvezi ljubezen do materinega jezika ali z drugimi besedami: s patriotičnim čutom je v tesni zvezi tudi narodni čut in naloga ljudske šole je, da budi, krepča in goji v mladini tudi ta čut. V učit. roke je položen najdražji zaklad naroda, med katerim živi, v učiteljskih rokah je up in nada boljše bodočnosti vsakega naroda. Kdo bi torej mogel braniti slov. učitelju, ako se v tem oziru tudi on navdušeno postavi v službo svojega ljudstva?

Stanko Vraz je vzbujal s prelepimi pesmimi v ljudstvu narodni ponos, mi učitelji pa storimo to s poukom, zlasti z jezikovnim v šoli. Učimo našo mladino prav rabiti naš materni jezik, kažimo ji njega lepoto, kažimo ji, kako se je razvijalo in raslo slov. slovstvo v zvezi z narodnim duševnim življenjem, usposobljujmo jo, da bode rada in z veseljem čitala naše pesnike in pisatelje; uvažujmo tudi tukaj besede Gregorčičeve: „Dolžan ni samo, kar veva mu stan . . .“

Učiteljski stan je težaven stan in marsikatero zapreke je premagati učitelju v njegovem trudu in odgovornosti polnem poklicu. Tudi Stanku Vrazu kot pesniku pot ni bila posuta z rožicami; v marsičem je bil razočaran in prevaran, a ostal je tudi v težkih trenutkih mož, zakaj vso svojo moč je zajemal iz svojih neusahljivih idealov. Da, Stanko Vraz je bil mož, poln idealov, mož, ki ni smatral življenje za torišče uživanja, marveč za torišče delavnosti in snovanja visokih misli. Nas učitelje tako lepo uči, da bodimo tudi mi idealni, kakor je idealen naš poklic, zakaj brez idealnih čustev si ne moremo misliti nobene prave odgoje mladine, ne odgoje ljudstva. Le mrzel, navaden in vsakdanji človek more zasmehovati idealno pojmovanje učiteljskega poklica . . .

Tako smo si torej Stanka Vraza, njegovo življenje in delovanje ogledali povsem od druge strani, kakor si ga ogledujejo navadni ljudje — našli smo v slavnem našem pesniku vzor neusahljive domovinske ljubezni, našli smo v njem vzor neumorne delavnosti za povzdigo narodne prosvete, našli smo v njem vir idealnih čustev, brez katerih si učiteljevega delovanja niti misliti ne moremo.

Geslo Stanka Vraza je bilo: Iz naroda za narod! — Ali si moremo misliti lepše in primernejše geslo za ljudskega učitelja.

Iz naroda za narod! Ta lepa Vrazova deviza naj prošinja tudi delovanje slovenskega učiteljstva, naj nam bode kažipot za vse naše šolsko pri-

zadevanje; in ako se bomo ravnali vedno po tem geslu, uverili se bomo prej ali slej, da naš trud ni bil zaman, da smo vzgajili iz slovenske mladine narod poštenjakov, narod vrlih značajnih mož.

Tebi pa, slavni pesnik, ki si zagledal v tej biši luč sveta, Tebi, ki si nam zapustil toliko lepih naukov za vestno izpolnjevanje dolžnosti do naroda, Tebi postavlja ob stoletnici Tvojega rojstva tudi slovensko učiteljstvo skromen spomenik, ki se o nje:n najlažje izrazim z Gregorčičevimi besedami:

A mi? Pomnik postavimo mu tak,
da slednji skuša biti mu enak!

Narodna in umetna pesem (v narodnem duhu) v ljudski šoli.

glasba je izraz človeškega čutnega žitja; R. Wagner jo nazivlja kot začetek in konec vsake besedne govornice. Česar torej z besedami več povedati ne moremo, to izražamo s tonsko govornico. Zvezo besed z muzikalnim tonom pa je smatrati kot nekak višek izraževanja; poetiška vsebina pesniškega umotvora zadobi v zvezi s tonskimi oblikami nekak vzlet, nekako dopolnjevanje izraza in pojasnjevanje misli. Umljivo nam je potemtakem dejstvo, da je narodna pesem zmíraj ozko spojena z napevom in da se ista tudi potom napeva v prvi vrsti razširja in ohranja. Napev se večkrat še ohrani ko se je besedilo že izdavná izgubilo.

Narodno pesem si je ljudstvo ustvarilo tako:ekoč samo. Gotovo je bil komponist kak posameznik, a njegov poetiški in glasbeni proizvod je tako močno odgovarjal duševnemu in čutnemu žitju bližnje njegove okolice, da je kmalu postal celokupna last. Kar celokupnosti ni prijalo, recimo v ritmičnem ali metodičnem oziru, to se je tekom časa opililo in spremenilo; pesem se je takorekoč ustvarila na novo. Iz okoliša, v katerem je kaka pesem nastala, se je razširjalo ista več ali manj hitro v druge bližnje okraje; pri tem seveda prvotna oblika, katero si je ustvaril prejšnji okoliš, ni mogla ostati neizpremenjena, ampak novi milije je spet vplival po svoje, in nastala je varijanta prvotne narodne pesmi. Ena in ista narodna pesem se poje torej različno v raznih pokrajinah kakor tudi v raznih dobah. Spreminjave so potemtakem krajevne in časovne.

Slično prikazen opazujemo tudi lahko pri narodni govornici. Vsak okoliš, vsaka pokrajina govori svoje posebno narečje in prehod iz enega narečja v drugega se vrši polagoma in stopoma. Pri tem se javljajo tudi vplivi so-

sednih narodov, ki so tem močnejši, čim bolj se bližamo njihovem ozemlju. Tako je tudi pri narodnih pesmih. To, kar so v našem narodnem jeziku n. pr. germanizmi, italijanizmi in madjarizmi, to so v naših narodnih napevih tuje motiviške in harmonske oblike. Istotako kakor skuša narodni jezik tujkam dajati domače lice ter jih prilagoditi jezikovnemu duhu, tako je tudi vcepila narodna glasbotvorna moč muzikalnim tujkam, oziroma oblikam, domači značaj. Le redkeje se najdejo tuji elementi v neizpremenjeni obliki, tako da jim je mogoče, določiti izvor. (N. pr. naša ponarodela „Glejte, že solnce zahaja“ je skoraj docela neizpremenjena nemška „das Abendglöckchen“). Istotako je n. pr. i druga polovica narodne pesmi: „Dekle v vrtu zelenem sedi“ identična z drugo polovico nemške: „Hier sitz' ich auf Rasen“.

Tr - gaj mi ro - ži - ce, de - laj mi pu - šel - ce, če sem jaz fan - tič za te!

Hier la-sset uns sin-gen, hier la-sset uns sin-gen, bis lächelnd am Him-mel der A-bend-sterne glänzt.

Če pomislimo, da so že izza Trubarjeve dobe¹ vladali skoraj edino v naših cerkvah napevi, vzeti iz nemških cerkvenih pesmaric,² in da so krpali organisti razne prigodnice po vzoru italijanskih arij in plesnih melodij osobito ländlerjev,³ potem imamo dokaz omenjenim prikaznim.

Vpliv plesne skladbe se kaže spet v dejstvu, da sloni naša narodna pesem na harmonični (in ne na melodični) podlagi; ona se poje večglasno in na melodični tok vplivata predvsem razstavljena trizvoka tonika in dominanta, oziroma četvero-zvok dominante. Veliko število naših narodnih pesmi zamoremo edinole s toniko in z dominantno harmonizovati. To je posledica vpliva večglasne instrumentalne spremljave. (Harmonika.) Tipičen in kratek primer (Bajuk III., št. 10) je sledeči:

Napev.

Harmonska podlaga.

I. V. I. V. I.

¹ Prim. članek dr. Čerinov v „Trubarjevem zborniku“.

² V Tribnikovem „Cerkvenem orglavcu“ se najdejo še mašne pesmi z napevi nemških posvjetnih pesmi. (N. pr. „Viel Tausend Sterne prangen“ i. dr.)

³ Še pred kratkim sem slišal v večji cerkvi blizu Maribora k darovanju tako veselo pesem — poskočnico (v tridelnem taktu).

Pri drugih slovanskih narodnih pesmih, osobito pri ruskih in rusinskih tega ne opazujemo; ohranile so prvotni svoj značaj. Glavni muzikalni izraz je tam melodija, ki vsebuje radi tega velike glasbene krasote. (Glej: Balakirevijevo zbirko ruskih in Siczynskyjevo zbirko rusinskih narodnih spevov.) Vnanji vplivi pač pri večjih narodih ne morejo tako močno učinkovati nego pri manjših. Nobenemu resnemu glasbeniku pa ne bo radi tega prišlo na misel, podcenjevati vrednost narodne glasbene umetnosti in naj si bo ista še tako nepopolna. Milina naših narodnih pesmi je znana in pripoznana. Dokazati je bilo le treba, da narodni umotvor ni višek umetnosti, istotako kakor tudi narodni jezik ni popolen. Oba ta proizvoda narodnega kulturnega žitja spadata pač v našo šolo,¹ nikakor pa ne moreta tamkaj biti smoter; le književni jezik kakor i umetna pesem (zložena v narodnem duhu) moreta biti končni smoter jezikovnemu oziroma pevskega pouku. Hočemo pa, da bo pouk plodonosen, potem se mora isti opirati na to, kar je učencu že znano, in to je narečje in narodna pesem. Obe sta torej nekaki izhodišči pouku v dotičnih predmetih. Namen modernemu pevskega pouku bodi: navajati mladino k umevanju muzikalnih lepot. Radi tega je treba, podajati narodu tudi nove muzikalne tvarine, da si pomnoži s tem svoj glasbeni zaklad. Ako tega ne stori šola, išče si ljudstvo nove hrane drugje in na ta način se vtihotapljuje često prav prazne in plitve skladbe (kupleti i. dr.) med preprosti narod. Narodna pesem in umetna pesem (v narodnem duhu) naj bodete potemtakem enakovredna činitelja v ljudsko-šolskem pevskega pouku. Na prvo se naj naslanja druga; prva bodi izhodišče, druga pa smoter.²

Da je potom ljudske šole marsikateri muzikalni biser našel svojo pot med narod, o tem nam pričajo dejstva. Če je pesem tuja narodnemu čutenju, potem se naša namera izjalovi docela. Radi tega je izbera pesmi za ljudsko šolo zelo, zelo težavna; treba je pač gledati predvsem na vsebino in muzikalno vrednost in potem še le na število pesmi. Mnogo pesmi nemških skladateljev, osobito prve dobe (začetek 19. stoletja) je dandanes celokupna muzikalna last nemškega naroda. Naj omenim le imena: Nägeli, Silcher, Müller, Reihardt, Zelter, Kucken, Abt i. dr. Da je bilo delovanje teh, rekel bi „manjšinskih“ skladateljev, izredno plodonosno, o tem nam priča današnje visoko muzikalno-kulturno stališče Nemcev.

Tudi naši skladatelji prve dobe, ki so še pisali v enostavni obliki in docela v narodnem duhu (Potočnik, Fleišman, Mašek, Vilhar, Slomšek, brata

¹ Današnji klic: Narodno umetnost v šolo, so pojmovali nekateri preozkosrčno; mislili so pri tem na narodno umetnost v najožjem smislu, dočim so tudi umotvorili domačih umetnikov, osobito če izražajo narodne posebnosti, narodna umetnost (čeravno v nižjem pomenu).

² To načelo je bilo tudi jedro podavanja prof. dr. Ilesiča „o narečju in knjižnem jeziku v ljudski šoli“ povodom lanskega občnega zbora „Sl. Š. M.“

lpavca), so razširjeni v narodu. Ali ni bil to glasbeni napredek? In današnja doba naj bi zaostajala za ono pred 50 leti?

Našim skladateljem se nudi tukaj torej najlepši delokrog: sodelovati pri glasbeni odgoji narodu. Tako „manjšinsko“ delo je v glasbeno-kulturnem oziru največjega in najdalekosežnejšega pomena. Le na ta način stvarjamo trdno podlago za pravi napredek v glasbeni prosveti! In v službi te ideje bodi i naš ljudskošolski pevski pouk.

H. Družović.

Svitle in temne strani stare in nove risarske metode.

Prejšnji metodi se je po pravici očital prevelik mehanizem, kajti risbe kakega 3. ali 4. razreda so izgledale kakor kaka zbirka parketnih vzorcev. Priznati se ji pa zopet mora: dovršena ornamentika na višji stopnji in le ta je še vedno velike važnosti za razno obrt.

Pri novi metodi pa se opazuje nekaka površnost, kajti risanje, posebno pa slikanje po naravi je le približno natančno in prav jo je pogodil tisti veljavni šolnik, ki se je izrazil: „Res lepo znajo sedaj učenci slikati, risati pa nič več.“ Spoznavanje in uporaba barv je sicer velike važnosti ali glavna stvar je vendar pravilna kontura. Z barvami seznaniti moramo učence pa tudi že na srednji stopnji; posebno za tiste, ki vstopijo v realko, je to važno, omejiti je pa treba uporabo barv v začetku na eno ali dve. Zato izberemo na tej stopnji tudi iz narave le take predmete, ki se nam kažejo v eni ali dveh barvah n. pr. sveže liste španskega bezga in hruške; zvonček, žafran (oziroma podlesek); češplje, limone, češnje; belin, citronček (rumenjaki) i. t. d. Pričeti pa moremo tudi z lahkimi pozetami.

Najbolja je torej kombinirana metoda, ki združi dobre strani obeh metod. Pri razstavah pa naj bi bila vsikdar razvidna tudi metodična pot, drugače so uspehi nerazumljivi in razstava izgubi pravi pomen. Na razstavi prav lahko pokažemo učno postopanje pri risanju kakega predmeta n. pr. klobuka že na nižji stopnji. **Predvaja** bi bila — risanje raznih krogov in elips s prosto roko. Potem rišejo učenci klobuk, katerega je učitelj položil na šolsko mizo in opozoril učence na njegovo obliko. Na to nariše učitelj klobuk na šolsko tablo in to podobo prerišejo učenci večkrat. Naposled pa kot **uporabo** narišejo svoje lastne klobuke. — Na srednji stopnji že zado- stuje, ako učitelj učence na šolski tabli le opozori na napake, ki so jih

napravili pri svojih risbah, potem pa zahteva ponovitev in zboljšanje prvotnih risb. Napravi jo lahko tudi še sam na tablo, toda briše jo prej, predno začno učenci zopet risati.¹⁾

Tako gojimo — risanje po naravi, po predlogi in po — spominu. Natančno risanje ornamentov pa zahteva vzorne predloge in — rabo orodja.

S tem spravimo risanje ljudske šole tudi v soglasje z risanjem realke, kjer učenci v začetku rišejo zgolj po predlogah, ki jih učitelj izvrši na šolski tabli.

—z—

Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem.

Dr. Iv. Lah.

(Dalje.)

temu primerna je bila tudi metoda, ki se je s tem naravno približala zopet srednjeveški metodi: a) praeceptum b) exemplum; c) imitatio, t. j. gramatika, potem razni zgledi v različnih verzijah, kako se da latinsko lepo in lepše povedati, dokazano s citati iz raznih klasikov, kar je zahtevalo mnogo temeljite lekture, in slednjič poskusi pesnikovanja, kjer je bilo citiranje celih verzov iz starih klasikov naravnost v čast.²⁾

Sedaj vidimo, zakaj in v kak namen, je bila ustanovljena stanovska šola v Ljubljani. Imela je biti središče slovenske protestantske cerkve. K nji pa niso pripomogli samo slovenski predikantje, ampak predvsem vladajoči krogi v deželi, t. j. kranjsko plemstvo.

Moremo v nji videti predvsem javno institucijo, ki je vzrastla iz potrebe, kar nam kaže nje predhodnica: privatna Bohoričeva šola za plemiče. Imela je torej biti priprava za višje univerzitetne studije, a bila je več. Sploh razlika med šolo in univerzo tedaj ni bila taka kot je sedaj. Univerza je le tmela edina pravico deliti akademične častne naslove.³⁾ Posebno pri pomanj-

¹⁾ Težje predmete je treba prej natančno opazovati in opisati kakor pri nazornem pouku, potem pa prične učitelj risati na šolsko desko, učenci pa rišejo za njim na papir. Izbirati je pa treba take predmete, ki učencem ne kažejo preveč razlike iz raznih sedežev, drugače je treba nastaviti več popolnoma enakih predmetov pred učence. V časih lahko učitelj tudi že pred poukom na šolsko desko nariše naravni predmet, katerega učenci primerjajo s podobo na tabli, ki jo prerišejo. Na višji stopnji pa zadostuje že opazovanje in opis predmeta, katerega učenci samostojno narišejo.

²⁾ Gl. Paulsen: *Gesch. d. gelehr. Unterrichts* I. 335 sl. Tako je n. pr. Frischlin v svojem zadnjem delu „*Hebraeis*“, judovska zgodovina, zgrajena po Eneidi napisal v ječi preje nego v štirih mesecih. Delo ima 12.500 verzov, dočim jih ima Aeneis le 10.000, seveda so celi stavki iz Eneide. Zraven je ob istem času napisal še 2 biblijski komediji.

³⁾ Gl. Paulsen: *Gesch. d. geh. Unter.* 319.

kanju višjega šolstva na jugu, je imela ljublj. stanovska šola velikanski pomen. Na celem jugu Avstrije so bile namreč samo tri tovrstne šole: v Ljubljani (ust. l. 1563.) v Gradcu (ustanovljena leta 1544. in v Celovcu (od l. 1570. „collegium sapientiae et pietatis“)¹ in v teh treh zavodih moremo videti razvoj višjega šolstva na jugu Avstrije sploh. O njih piše Mayer s temi laskavimi besedami. Diese drei innerösterreichischen Schulen, mit denen auch Convicte verbunden waren, genossen eines guten Rufes selbst über die Landesgrenzen hinaus. Das kam vorzugsweise daher, weil ihre Stände sich immer bemühten für ihre Schulen die tüchtigsten Lehrkräfte zu gewinnen. Man scheute zu diesem Zwecke selbst hohe Kosten nicht. Da gab es einen regen Briefwechsel zwischen der Landschaft und Hochschulen in Wittenberg und Rostock, Tübingen und Strasburg. Das Band, das die neue Schule in Graz an Chyträus knüpfte, hielt auch späterhin noch fest. Nach Rostock zogen in der Folge die steierschen Studenten am liebsten, wenn sie ihr Studium beenden wollten. Neben Rostock stand Tübingen in besonderem Ansehen. . .“

Istotako vidimo stalno zvezo med ljubljansko (gimnazijo) stanovsko šolo in Tübingo. Kako mala je bila razlika med obema, vidimo v tem, da je prišel kot vodja na ljubljansko gimnazijo pozneje Frischlin, ki je bil univerzitetni profesor v Tübingi. O pomenu tovrstnega šolstva govori Paulsen sledeče:³ od deželnega kneza (oz. dež. plemstva) ustanovljene šole (Fürstenschulen, Landesschulen tudi Klosterschulen, ker so bile pogosto nastanjene v prostorih prejšnjih po reformacijah uničenih samostanov) stoje pod upravo in nadzorstvom deželne oblasti. Njih naloga je: nadarjene dečke iz cele dežele na deželne stroške za javno (deželno) službo vzgojiti.

Je to nekako izpolnjenje onih zahtev, ki jih je stavil Luther (l. 1524.) na posvetno oblast Moric Saški je l. 1543. prvi ustanovil podobne šole (Pforta, Meissen, Grimma) Njih namen je pripravljati se za vseučiliško izobrazbo. Na deželnih univerzah v Lipskem in v Wittenbergu so se tem šolam pridružili konvikti in udobnost, da se jim nudi tudi vseučiliški študij zastoj, gojenci pa so zavezani zato deželni oblasti v posvetni ali duhovski službi služiti. Tovrstno šolstvo se je posebno po württemberški šolski naredbi zelo hitro širilo.

O nemških šolah te vrste govori dalje Paulsen: Die Errichtung der Landesschulen ist ein bedeutsamer Schritt auf der Bahn vom mittelalterlichen Staat zum modernen Kulturstaat; die Erhaltung der gelehrten Studien, die wissenschaftliche Ausbildung für die gelehrten Berufe, so ist damit gesagt, ist eine unmittelbare Angelegenheit des Staates. Und auch für die

¹ Gl. Program celovške gimn. 1892.

² Gl. Mayer: Gesch. Österreichs mit bes. Hinsicht auf Kultur. Str. 337. Natančneje Loserth: Die Beziehungen . . . Festschrift . . . Graz 1898.

³ Paulsen: Das deutsche Bildungswesen. 41.

Entwicklung des Schulwesens selbst war es ein bedeutsamer Fortschritt: die Landesschulen sind das Rückgrat des gelehrten Schulwesens überhaupt geworden; sie stellen die vollendete Form dar, wonach sich die übrigen strecken; sie haben die Kontinuität der Schulstudien unter all den Stürmen, die über das deutsche Bildungswesen dahin gegangen ist, erhalten, vor allem haben in dieser Hinsicht die berühmten sächsischen und württembergischen Schulen eine wichtige Rolle gespielt. Eine grosse Fülle hervorragender Männer, die aus ihnen hervorgegangen sind bis auf diesen Tag, zeugen von der erziehenden und bildenden Kraft solcher in fester Tradition des Schullebens sich erhaltenden Anstalten.“

Tudi slovenska stanovska šola je bila podlaga, na kateri bi bilo vzrastlo naše kulturno življenje, da ga ni v kali uničila protireformacija. Vendar sile naše reformacije so se koncentrirale okoli te šole. Večina naših najboljših sil te dobe, je delovala na nji in iz nje so izšli tudi zadnji bojevniki slovenske protestantske cerkve. Rekel sem, da je bila nam ta stanovska šola več nego je mogla biti drugje. Značilno je, da se je ustanovljala ob enem s slovensko cerkvijo in verski njen pomen je bil tolikega pomena, da vidimo l. 1582. novega njenega ravnatelja Frischlina v boju zoper nadzornike predikante, češ da bi morali biti v nadzorstvu tudi lajiki.¹

O razmerju slovenskega plemstva do reformacije in njenega slovstva ter njenih kulturnih teženj se je že govorilo. Je to dovolj težko razumljiv pojav, da se ravno v tej dobi tuje plemstvo, ki se niti prej niti pozneje ni čutilo naklonjeno narodu, s tako vneto zavzema za slovensko stvar, da jo pogosto vzame za svojo. Narodnost gotovo ni bila in tudi ljubezen do naroda ne, ki jih je vodila k temu.

Vzroke bi označil v sledečem: predvsem je moglo moderno gibanje reformacije bolj odgovarjati inteligentnemu človeku tedanje dobe, nego zastarelo naziranje katoliške cerkve, in ne dvomim, da je imela Krajina v svojem plemstvu tedanje dobe zelo izobražene ljudi; zato so se ljudje, ki jih je vzredila italijanska renesansa, priklopili reformaciji.

Reformacija je zgodaj ravno pri plemstvu dobila politično ozadje, ker je bil cesar katoličan. Rekel sem že, da kranjsko plemstvo XVI. stol. zasleduje želje celjskih grofov: duh dobe je: delitev, osamosvojenje. Skof Peter Seebach je tožil pred cesarjem kranjsko plemstvo veleizdajstva: jasno tega niso nikjer pokazali: faktum pa je, da so oni rešili deželo pred Turki ter skušali zato opravičeno oni vladati v deželi. Verska razlika je mogla podpreti njihovo moč. Zato so podpirali slovensko knjigo in šolo in predikante. Toda kmečki boji l. 1571. in 1573. so naredili prepad med narodom in gospodo, ki je omogočil cesarju in njegovim jezuitom zmago nad plemstvom

¹ Glej o tem natančneje: Prof. pl. Wallner: Nicodemus Frischlins Entwurf einer Laibacher Schulordnung aus dem J. 1582. Jahresbericht des Laib. Obergymn. 1888. str. 25.

in protestantizmom. Dasi vidimo torej predvsem materijelne interese, ki vodijo slovensko plemstvo pri njegovem delu za slovensko kulturo, vendar sem prepričan, da so bili med njimi ljudje, ki so to vršili iz kulturnih ozirrov in iz verskega prepričanja.

Stanovska šola v Ljubljani je torej imela predvsem služiti slovenski protestantski cerkvi in slovenskemu plemstvu. Ljubljanska stanovska šola¹ gotovo ob svojem začetku ne stoji na višku dobe. Nastala je v deželi, ki je bila brez višjega in nižjega šolstva, med narodom brez samostojne kulture ob času, ko je znotraj in zunaj nje divjal boj. Rekli smo, da je bila ta stanovska šola bistven del nove, šele komaj ustanovljene slovenske protestantske cerkve, ki ji je dala duha, kakor ji ga je določeval šolski red Wirtemberški z l. 1559. in njeni gospodarji so bili deželni stanovi, ki so jo pred vsem določili zase in za svoje namene.

Prvi nje ravnatelj je bil Lenart Budina, o katerem ne moremo podati natančnejšega životopisa. Njegovo ime najdemo takoj med prvimi protestanti v Ljubljani, svojo službo je nastopil že v starejši dobi. Dobil je pa krepkega pomočnika v vnetem slovenskem predikantu Sebastijanu Krelju (Crellius), ki ga pozna slovensko slovstvo, kot enega boljših pisateljev tedanje dobe. Iz njegovega dekreta razvidimo, da je imel „plemenito mladino“, t. j. sinove plemstva v svetem pismu in v lepih umetnostih („guten Künsten“) eno ali dve uri poučevati, kolikor mu dopusti stan, kajti Krelj je bil ob enem vodja tedanje cerkve, ker je bil Trubar odsoten. L. 1566. je bil Budina penzioniran in na njegovo mesto je prišel mož, ki smo ga imenovali med prvimi slovenskimi pedagogi: Adam Bohorič. Bohorič se je gotovo z vnemo lotil izročene mu naloge, dobil je najprej pomočnika v osebi Hanza Gebharda (collaborator), pozneje je imel dva in l. 1574. je zahteval Bohorič še tretjega pomočnika.²

Leta 1575. se je izvršila mala izprememba v šolskem redu (Ordo scholae Procerum in garniolia revisus). Poslej je imela šola štiri razrede. Nje učni načrt in metoda sta popolnoma v duhu sočasne dobe. Slovenski se je govorilo v prvem in drugem razredu. Dasi so naši reformatorji vedno skrbeli, da so prišli novi mladi ljudje iz domovine, vendar je nedostajalo domačih delavnih in učnih moči in tako so prišli na važna mesta nove organizirane slovenske cerkve in šole — tujci, nezmožni domačega je-

¹ O ljubljanski gimnaziji te dobe so pisali: Wilde: Haupttabelle über den Zustand des Unterrichtswesens in Krain, Mitth. des hist. Vereines f. Krain 1860. Rechfeld: Die Gymnasien Krains in früherer Zeit. ibidem 1848. Nečásek: Gesch. des Laibacher Gymnasiums. Programm des Laib. Gymn. 1859., 60, 61. „Schulordnung aus dem J. 1575. je podana v izvlečku v Mitth. l. 1854. Dobri splošni pregled podaja Dimitz v „Gesch. Krains“. II. del. 155 in sledeče. O Frischlinu, njegovem planu in o usodi Frischlinovega šolskega reda gl. Jul. Wallner: Nicodemus Frischlins Entwurf einer Laibacher Schulordnung aus dem Jahre 1582. Jahresber. Laib. gymn. 1888.

² Podatki po Dimitz: Gesch. Krains.

zika. To je gotovo slabo vplivalo na razvoj dela, ki so ga zasnovali delavci iz naroda. Tako je umljivo, zakaj ob enem času, ko se niti nemščina v šoli ni rada slišala, tudi slovenščina ni dobila svojega mesta. Ako navedemo učni red, dobimo takoj duha te šole.

Prvi razred je bil razdeljen v tri „dekurije“, in je bil namenjen popolnoma začetnikom.

Prva dekurija se je učila čitati, nje knjige so bile: *Tabula elementaris latina*, *Catechismus Brentii latinus* in *Nomenclatura rerum Sebaldi Heiden*.

Druga dekurija je nadaljevala čitanje in k temu je prišla vaja v pisanju. Nje učne knjige so bile: *Catechesis Brentii latina*, *Donatus*, *Libelluli evangeliorum Dominicalium latini et germanici*, *Catechesis Sebastiani Crellii quae continet prima et praecipua unda sex capita religionis christiana* in *Formulae colloquiorum S. Heiden*.

V tretji dekuriji se je učilo nemško in slovensko, kakor kažejo knjige: *Brencijeva* (nemška) in *Kreljeva* (slovenska) katehesa, nedeljski evangeliji in druge nabožne knjige (*manuscripta germanica*) čitanje, branje in računanje ter učenje na pamet (posebno nedeljskih evangelijev) je bila tudi tu glavna stvar.

V drugem razredu so bile predpisane knjige: *Donatus*, (vel *libellus latino-germanicus eadem paradigmata continens*) *Dialogi S. Heiden*, *Catechesis Brentii germanica*, *quam post slavicum paulatim quoque edisient*, *Evangeliorum libelluli germanici et latini*, *Proverbia Salomonis Mimi Lubliani*, *Cato vel aliae piae quoniae*. Učenje slovenskega katekizma na pamet.

V tretjem razredu so bili „donatisti“; njih knjige so bile: *Evangeliorum dominicalium libelli latini*, *Catechesis d. Brentii latina*, *donatus*, *quaestiones grammaticae latinae*. *Ciceronis epistulae* (quas *Sturmius* extraxit) *Cato*, *Arithmetica*, *Musica Henrici Fabri*, *Dialogi Castellionis*, *Proverbia Salomonis*, *Fabellae Aesopicae*; govoriti slovensko je bilo v drugem in tretjem razredu prepovedano, „zaradi tega, da se nauče nemščine“ in jednako je bilo pozneje prepovedano „nemško“ zaradi glavnega cilja: latinščine.¹

V četrtem razredu je bilo že vse latinsko: učenci so bili na stopnji gramatistov, njih knjige so bile: *Guaestiones grammaticae*² *latinae ex Philippo Melanchtone*, *Ciceronis epistulae*, *quas vulgo familiares appellant*. *Terentius*, *Virgilius* aut *huius loco exercenda prosodia loci communes ex Ovidio* aut *aliis poetis collecti*. *Arithmetica*, *Musica*, *Libelluli graeco-latini Evangeliorum dominicalium*. *Novum Testamentum graeco-latinum*, *Fabulae*

¹ Vidimo da sta bila *lupus* in *asinus* tudi na tej šoli kot sploh, v navadi. „*Lupus*“, je bil dijak, ki je pazil na druge, da niso govorili v „barbarskem“, t. j. nelatinskem jeziku, in če je kdo tako govoril, je dobil znamenje: „*asinus*“.

² „posebno one, ki se rabijo v III. in IV. razredu vojvodine Würtemberške.“

graecae Neandri, Crusii vel scholae Argentoratensis I. partis in grammaticam, Dasipodii Lexicon latino-germanicum, Calapinus, Nizolius.

Poleg tega je bilo mnogo nabožnega, ne samo v šoli (molitve), ampak tudi v cerkvi, učenci so hodili za pogrebom itd.

Na čelu šole je stal rektor „Ludi rector“ in pomočniki so se imenovali „Hypodidascali“ (kolaboratorji). Rekli smo že, da je reformacija in nje šola v višjih krogih izgubila izpred očíj, svoj narodnostni znak, prevladal je tu humanizem. Tako je razumljivo, zakaj so imela na višja mesta v „slovenski“ protestantovski cerkvi in nje šoli odprt dohod Nemci ev. tujci.¹ O teh možeh govori natančneje posebno Elze.²

Z revizijo šolskega reda l. 1575. se seveda ni izpremenil duh šole, ampak se je šele prav utrdil v duhu, v katerem je živela cerkev, nje ustanoviteljica. Tudi nalog, ki so ga dobili predikantje: Krištof Špindler, Jurij Dalmatin, Janez Švajgar in Gašpar Kumperger od stanov kot nadzorniki šole naj skušajo šolo spopolniti, ni prinesel nič novega, kajti izvršil se je šele pozneje, le eno je v tem važno, namreč, da je gospoda spoznala, da je procvit šole in s tem prestantovske cerkve, odvisen od tega, da omogočijo študije tudi nižjim slojem, ker bo sicer „kristusova cerkev“ ostala brez sil. V tem oziru se je obrnilo na boljše i doma i s stipendijami, ki so omogočile domačinom nadaljni študij.

Videli smo, da je bila stanovska ljubljanska šola, kot pripravnica za vseučilišče prav začetna šola.

Poleg tega pa je imela Ljubljana takrat še tri partikularne ali nižje (ljudske) šole: eno pri stolnici (katoliška) ena mestna, ki jo je vzdrževal magistrat, in eno so vzdrževali stanovi.

Na vsak način za tedanjo Ljubljano častno število šol. Boji v slovenski zemlji in na nje meji so prav v tej dobi dosegli vrhunec in ob enem vidimo veliko agilnost reformatorjev, ki prav v tem času vsestransko razširijo in pomnože svoje delo.

Vkljub staremu reku: inter arma silent Musae, vidimo v tedanji Ljubljani torej zelo razvijajoče se kulturno življenje, vkljub vsem notranjim (kmečki upori) in zunanjim bojem (na meji in v Gradcu). Nasprotno se zdi nam, da se kranjski stanovi bolj in bolj uvidevali, da morejo le s kulturnim bojem zmagati, zato se jim niso zdele nobene sume odveč, ko so jih žrtvovali za slovensko protestantsko stvar. Središče njih boja je bila protestantska vera, cerkev in šola.

¹ Kot kolaboratorje našteva Dimitz od l. 1572—1579 sledeče: Hans Denk, Andrej Nustran, Janez Bayer, Sebastijan Stel (Stellius) Förenberg, Matija Vlahović. L. 1574. je želel Bohorić imeti kot kolaboratorja Gregorja Sovčiča, ki je študiral v Štrasburgu.

² Dr. Th. Elze: Die Superintendenten in Krain. Die Rektoren der prot. Standesschule in Laibach Jahrb. f. Prot. in Ost. 1899.

Ko se je Bohorič postaral in je, kakor se mi dozdeva, zaradi svoje melanhtonske mehкости in neodločnosti nemalo skušal prinesiti novega življenja v šolo, bil je torej imenovan za šolskega nadzornika, kar je pomenilo častno mesto in stanovi so iskali novega „rectorja“.

V tej dobi (po 1580) vidimo že prehod konfesijonelno-humanističnega šolstva; šolstvo stopa v službo plemstva in se prilagodi njegovim potrebam, praktičnemu življenju. Tako imamo že v 1589 l. Collegium illustre v Tübingi.

Mislím torej, da je ta zunanji vpliv in pa notranji boj naših stanov napram cesarju bil vzrok, da so stanovi zahtevali več „svojega“ duha v šolo.

Po Dimitzu¹ je bil znan Remuč Megiser oni, ki je opozoril kranjske stanove na preganjanega tibiškega profesorja in največjega poeta konfesionalnega humanizma, na Nik. Frischlina. Toda, naj bo že, kdorkoli hoče. Faktum je, da so si kranjski stanovi podobnega človeka na svoji šoli želeli in so se ga v Tübingi radi iznebili. Več o tem govori nam dr. Fr. Strauss.²

O Frischlinu sem govoril že zgoraj. Bil je eden najplodovitejših in izmed zadnjih pesnikov humanizma. Hotel je tudi v življenju preveč „licentiae poeticae“ in to ga je spravilo v sovraštvo ondotnih teologov, kar ni bila težka stvar — ampak za vsakega zelo usodna.

Ako vidimo njegove boje proti gotovim avtoritetam se ne čudimo, da si je želel proč od njih. Frischlin je bil samozavestna, ponosna, neupogljiva natura, ki se ni dala upogniti, ampak zlomiti. Tako je prišlo, da je prišel na Kranjsko. Bil je zadovoljen pri nas. Ugajali so mu ljudje in „Ipavec“, dasi so ga tudi na Kranjsko dosegli razdraženi njegovi sovražniki. Ni dvoma, da je hotel Frischlin, vkljub temu, da mu je bilo mesto v Ljubljani le nekak „refugium“ prinesiti novega, kolikor mogoče svojega duha v šolo in da je hotel temeljito preustrojiti šolo, kar so zahtevali stanovi že štiri leta prej. Plod tega je bil šolski red z l. 1584.³ Duha sočasnega šolstva in razgovor o vzgoji spoznamo takoj, če preberemo njegov uvod v „Entwurf einer Laibacher Schulordnung,“ (aus dem J. 1582.) ali kakor ga sam imenuje: „Reformation und nützliche nothwendige austellung einer nueueen Landschaft schuel in der Haubstatt des fürstenthumbs Crain zu Laibach fürgenomen.“ V predgovoru (Vorred) govori Frischlin splošno posebno glede na učitelje ravnatelje in „suspectores et Visitatores.“

Dieweil ohne der schuelen, sonderlich der Lateinischen guette anordnung keine policey und regiment bestehen kann und mag so ist es ein sehr

¹ Dimitz: Gesch. Krains. III. 163.

² Strauss.: Nicod. Frischlin. Frankfurt, 1555, 247 str.

³ Gl. Jul. Wallner l. c. str. 24 Wallner dokazuje, da je red z l. 1584. delo Frischlinovo, ne Gebhardovo, kot meni Dimitz.

nothwendig und wohlgefellig werkh, das man der aufrichtung und anstellung guetter schuelen sich mit allem ernst und vleiss anneme. Dann weil gott sein heilig, selig machend wortt in hebraischer und griechischer sprach uns fürgetragen und dann die heiligen lehrer und prediger in lateinischer und griechischer zungen die besten buecher geschriben haben, (wie dann auch die gemeinen kaiserlichen recht und satzungen desgleichen was zu der hab-samen arzney dienlich, alles in obgemelten sprachen begriffen ist), und aber ohne kirchen lehrer und selsorger auch ohne rechtserfarne leut und guetter leybarsten kein Regiment sein oder bleiben kann, so ist leichtlich abzunemen, was für ein nothwendig ding es sei, das man dise sprachen in schuelen recht fasse, lerne und ergreife. Dann je der heilig Geyst kein sichtbarlichen, pfingsten mehr halten will, darin die sprachen wunderbarlich den leutten mittgetheilt sollen werden, sondern er gebraucht darzu seine mittl und werkzeug, nemlich die schuelen, darin die Jugend in *linguis et artibus dicendi* abgericht soll werden. Demnach aber sich bei vilen schuelen ein unordnung befindet, das man einweders die Jugend mitt fahrlässigkeit über versaumt und sie weder *bonas litteras* noch *bonos mores* lehret oder auch etwa das hinder herfür kheret und sie die höheren *disciplinas* als *Arithmetica*, *Geometrica*, *Musica* und dergleichen ehe lehret, dann *Grammatica* und die sprachen mitt welchen diese freyen künste beschrieben werden, so ist doch von nöthen, das hierinn mass und ordnung gehalten werd, dann es vil ein ander ding bey den *Graecis* und *Romanis* gewesen, da *Graeca* et *Latina* lingua muetter sprachen waren und nit erst muessten in den schuelen gelehrt und gelernet werden, wie bey uns von nöthen ist. Dann in unserer Nation kein knab in zehen Jaren seine Griechische oder Lateinische sprach so wol ergreifen mag, als zu den Zeiten *Platonis*, *Aristotelis*, *Ciceronis* ein knab von sechs oder sibem Jar dieselbig schon zuuor von seiner muetter gelernt und mit sich in die schuel gebracht hat. Derwegen dann für das *Abc* dazumal die *Arithmetica* und *Geometrica* den jungen kindern wurde fürgelesen, welches zu unsern Zeiten nitt geschehen kan auch nitt fürgenommen werden soll, dann allein mit denen, welche zu keinem weiteren *Studio* (als nemlich *Theologia*, *Jurisprudentia* et *Medicina*) angehalten und allein zuer Raitungskunst und mittler Zeit zuer Kaufmannschaft und mercanterey gezogen werden. Hierauff und umb gemelter ursachen wegen, so haben die edlen und gestrengen als einer ersamen Landschaft in Crain hern verordnete neben und mitt den fürsichtigen und weisen Burgermeister und Rhat diser stat Labach ein nützliche und wolberathschlagte Reformation ihrer gemeinen Landtschuel zu befürderung der ehr Gottes, zu wolffart gemainen vatterlands und zu glück und heil aller meniglich auf folgende weis mit anordnung fürgenommen.“

Iz tega lahko vidimo natančno stanje, namen in pomen tedanjega šolstva sploh in stanovske šole posebej.

Natančneje se s Frischlinovim delom tu ne moremo pečati. Svojih dobrih namenov v kratkem času dveh let ni mogel uresničiti. Vzrok temu je bil v tem, ker so bili i cerkveni i deželni faktorji proti njemu nezapupni, kakor smo zgoraj omenili, je prišel v konflikt z glavami slov. prot. cerkve takoj s tem, ko je zahteval v nadzorstvu tudi svetne oblasti (kar je tudi dosegel). Poleg tega je bil njegov delokrog preozek, njegov šolski red je bil za višje šole in je bil v tedanjih naših razmerah nemogoč. Frischlin je bil tujec i po jeziku i po duhu.

Slovenščino je postavil njegov red na najnižje mesto, samo v prvi razred, kar je bilo naravno. S tem je spela stanovska šola proč od svojega prvotnega pomena: postajala je bolj in bolj latinska in nemška. Toda isto pot je šlo in nemško šoilstvo tedanje dobe, ki je v svojih višjih študijah tudi popolnoma izgubilo nacionálni karakter. Bila je to nujna posledica kompromisa, ki se je bil izvršil v sredi XVI. stol. in ki o njem govori tudi Frischlin v svojem predgovoru. Oni polet duhov, ki je značilen za začetek novega veka, je minil, življenje se je pomirilo na zunanje, o notranjosti pa je vrelo ter iskalo izhoda. Dočim se je cel boj za osvobojenje človeka prenesel na politično polje ter provzročil velike izpremenbe v družabnem življenju, se je na tihem pripravljala reakcija od cerkvene in državne strani. Pesniki Frischlinovega humanizma so se preživeli in tako je stal Frischlin v stalnem boju z življenjem. Dasi je bil v Ljubljani Frischlin zadovoljen, vendar za njegovo slavohlepje ni bilo polje. Tako je Frischlin po dveh letih odšel in lahko si mislimo, da ni bila samo njegova, brez dovoljenja stanov v Benetkah natisnjena „*grammatica strigilis*“ vzrok njegovemu odhodu.

Po Frischlinovem odhodu se je vrnil zopet Bohorič kot učitelj na stanovsko šolo. Rektor je postal l. 1585, Jakob Prentelius, ki je bil do te dobe na celovski jednaki šoli, kot izboren učitelj starih jezikov. Prentelius je ostal „Rector“ do l. 1596. Vsled pomanjkanja discipline je šola propadala. Nevarnost katoliške reakcije pa je rastla od leta do leta, od dne do dne. L. 1596. je postal Bohorič zopet rektor, toda le za kratko dobo; njemu je kmalu sledil zadnji rektor M. Engelbert Engel, ki je vladal le dva meseca (junij in avgust l. 1598.) Tu je bil konec ljubljanske stanovske šole. Poskus male latinske šole najdemo tudi v Kranju (l. 1574.), ki pa je bila le nekoliko obširnejša mestna šola.

Rekli smo že, da je bil sad reformacije predvsem narodna šola. V vseh krajih, kjer je zmagala reformacija, najdemo tudi šolo, ako je manjkalo učiteljev, izpolnil je svojo dolžnost predikant. Ker so bile vse slovenske knjige do tedaj le „brezverske“, je naravno, da je bila katoliška duhovščina proti šoli, da bi vrag s svojimi knjigami ne sejal ljuljke med pšenico. — Zdi pa se mi napačno, če Dimitz našteva nemške učitelje in nemške šole. Reformacija je sama ustanovila v svoj namen slovenske narodne šole in po slovenskih krajih bi bile zanjo nemške šole nepotrebne. Po njem so bile

šole¹: v Kranju, Metliki, Kamniku in Žužembergu, v Idriji, Bledu, i. t. d. Predvsem so bila mesta, ki so skrbela za šole, a brez dvoma so bile šole tudi po vaseh, dasi so viharni časi ovirali nje razvoj. V zgodovini protireformacije čitamo naenkrat, da je s predikantom pobegnili tudi učitelji.

Ko je reformacija dovršila koncem devetdesetih let svoje zmagoslavno delo, je zatrla popolnoma slovensko protestantsko in Slovensko šolstvo sploh — ali celo — šolstvo sploh. Predno se je pisalo 1600, je bilo delo slovenske reformacije uničeno, bil je konec našega prvega kulturnega življenja.

Predno se je razvilo reformacijsko šolstvo po slovenskih deželah, je, kakor smo videli, mnogo izgubilo na svojem narodnem značaju, ki mu ga je dala reformacija, ter je stopilo najprej strogo v službo konfesije in potem je izgubilo, posebno v višjem šolstvu bolj in bolj svoj demokratični pomen, s svojim kompromisom, v združitvi s humanizmom, pa je padlo v par desetletjih za sto let nazaj v srednji vek ter nastopilo v tem času nasprotno pot. V teh treh faktih nam je iskati vzroka, zakaj je tako hitro propadlo šolstvo, ki ga je ustanovila renesansa in reformacija, dvoje oživljajočih sil, ki sta prenovili Evropo ter sta hoteli ravno v vzgoji ovekovečiti svoje delo. Ali ne vidimo ravno v tem oni pogostni pojav, da zaostane in propada življenje, ako učenci le prisegajo na „verba magistri“? — Ali morda vidimo, da sila, ki se tekom časa nakopiči v človeštvu izbruhne v gotovi formi in — izgine — le sledove, razvaline vidimo po njej? Ali ne vidimo v tem oni razvoj, ki ga lahko opazamo v raznih rodovinah, kjer se gotov talent razvija od roda do roda, dokler se v poznem vnuku ne razvije do vrhunca ter rodi sad, ki leži v delih na razpolago bodočim rodovom, ne samo domačinom ampak tudi tujcem! Talent pa izgine iz družine. Ali ni podobno temu razvoju drevo, ki cveti v pomladi in rodi v jeseni sad, da ga za časa njegovega počitka — v zimi — uživajo ljudje? Isti vzroki so bili tudi, da ni uspevalo posebno ono višje šolstvo pri nas, ki bi bilo lahko imelo za vso bodočnost za nas veliko važnost, kajti s tem je bil omogočen pri nas prvi predpogoj, na katerem se je moglo razviti višje šolstvo. S tem, da je izgubilo višje šolstvo te dobe svoj narodni značaj, je bil omogočen pri nas dohod tujcev na višja mesta v cerkveni in z njo tako tesno združeni šolski oblasti, s čimer je slovenska protestantska cerkev izgubila svoj prvotni narodni pomen in je v tem oslabela ter z njo vred nje šolstvo. Ni pa bilo izključeno, da bi bil nadaljni razvoj prinesel tudi pri nas lahko prenovljeno kristjansko narodno cerkev, kakor se je isto zgodilo v zgodovini češke reformacije, ki je dala v svoji „bratovski Jednoti“, najboljše vzgojitelje ljudstva ter največjega pedagoga vseh narodov J. A. Komenskega. Toda protireformacija je zaradi navedenih vzrokov našla našo reformacijo narodno oslABLJENO, nje prvoborniki so bili pomrli in nova generacija je šla z onim tokom

¹ Gl. Dimitz. II. 182. str.

časa, kakor ga je videla v tujini, kjer se je učila. Ona tolikokrat ponavljana želja po reformi stanovske šole izhaja gotovo iz razmer, ker se je šola premalo prilagodila krajevnim potrebam. To pa je ravno bilo posledica tega, ker je reformacija, kot konfesija, protestantizem, izgubila izpred oči svoj demokratični cilj. Seveda moramo tudi tu reči: unda fertur. Do konca svojega obstanka pa je uspevalo šolstvo, ki je ostalo na svojih narodnih in demokratičnih principih. Toda življenski nazor renesanse in reformacije se je preživel, nastal je nov svet z novimi nazori, razlika med človekom in človekom je med tem vzrastla, višji svet, generacija renesanse, in nižji svet — ki ga je vzgojila reformacija — sta bila bolj kot kdaj ločena in tako moramo reči, s Paulsenom da „Wandlungen in den Bildungsidealen jederzeit auf soziale Wandlungen zurückweisen.“ (Konec sledi.)

O učnih načrtih.

S.

kratkem dobimo na Štajerskem nove učne načrte. Ni čudo, če stopi to vprašanje v ospredje, saj so dosedanji učni načrti v veljavi že nad četrstoletja (podrugod že mlajše reformirajo); celo žalostno bi bilo, ako bi ne bilo šolstvo v 27. letih toliko napredovalo, da bi se ne čutila potreba spremembe. Zlasti izkušnje zadnjih let so pokazale nova pota, ki pomenijo za nekatere predmete popoln preobrat, za druge izdatnoboljšanje. Reforme je res potreba! Domače in okrajne učiteljske konference se pridno bavijo s tem vprašanjem, nazadnje še bo deželna konferenca povedala svoje mnenje.

Nekateri so mnenja, da je potrebna revizija, ker radi slabih šolskih razmer ni mogoče doseči smotra, ki je stavljen v sedanjih načrtih. To ni pravi vzrok, če tudi je marsikaj ostalo le v načrtih in se v praksi ni izvedlo. V bodoče se je bati še slabšega; zakaj isti, ki v uvodu priznajo, da niso mogli vsega doseči, predlagajo k sklepu še mnogo več; seveda „moderni“ moramo biti. A najprej je treba preskušnje, pokazati je treba uspeh, potem šele pride poziv na delo, poziv k posnemanju.

Učni načrt je temelj na katerem sloni vse šolstvo, je pot po kateri gremo lahko vedno naprej. To ni okvir, nima določenih mej, ali vsaj naj ne ima tesnih mej, podloga naj bo, na kateri se šolstvo lahko dalje razvija.

Učni načrt se tudi ne sme naslanjati na predpisane knjige, nasprotno učne knjige se bodo morale ravnati po načrtu.

Vedno bolj se od nekaterih strani povdarja, naj se v šoli poleg učenja goji v isti meri delo. Res dobiva delo v življenju vedno več cene, tako naj dobi tudi v šoli več veljave, saj ni smoter šole samo učiti, temveč vzgajati

tudi k samostojnosti, samodelavnosti. Radi vsake novotarije seveda ne kaže spreminjati učnih načrtov, nov učni načrt sme sprejeti le stvari, ki so se po večletni preskušnji obnesle.

Nasvetujejo se najrazličnejše reforme: rokotvorna dela za dečke, in sicer modeliranje, pletenje, dela iz lepenke, iz lesu, iz papirja, celo umetni šopki, cvetlice; za deklice zopet šivanje na stroj, kuhanje, pranje, likanje, snaženje tal, itd., itd. Da ima v — modernem referatu — vsak predmet svoje zastopnike v šolski občini, je samoobsebi umevno. V teoriji je krasno; kako bo v praksi, bo pokazala bodočnost, sedanost ve o tem še prav malo, oziroma more le malo pokazati.

Rokotvorna dela za dečke imajo bodočnost. Na mnogih šolah se je ta predmet jako dobro obnesel, posebno dela iz lesu. Ravno to je za šolo na kmetih najvažnejše. Starši bodo gotovo zadovoljni, če jim zna narediti dečko sam toporišče za motiko ali sekiro, okvir za podobo, če jim splete košaro itd. Takojšnjo korist cenijo ljudje veliko bolj od druge, če tudi je mala. Ker pa tako delo vse sloje ne zanima, mora ostati neobvezen predmet. Na večrazrednici je gotovo kateri izmed učiteljev voljen, se v tej stroki izobraziti, prej seveda ni mogoče začeti s poukom. V večjih krajih je tudi laže dobiti podporo za razno orodje in za les.

Kaj lepo se podaja v učnem načrtu krojno risanje in krojenje, (ne samo perila, temveč tudi obleke, a težko je izvršljivo; še šiviljam po poklicu gre pogosto trdo, kako šele učiteljicam in učenkam. Predobro poznam predmet, zato ne verjamem, da se na naši ljudski šoli uspešno poučuje in vadi krojno risanje in krojenje obleke; mogoče pa je šivati najpreprostejše perilo.

Tudi šivanje na stroj je kaj praktično, če le ne bodo izjavili zdravniki, da so 12-, 13letne deklice v najbolj občutljivi starosti ter radi tega pod nobenim pogojem ne smejo k stroju. Vpraša se pa tudi, ali je mogoče pri tolikem številu otrok uspešno poučevati; v šoli ja mora biti skupen pouk. Ali se je že na kateri ljudski šoli preskusilo in obneslo? Dosedaj še ne; torej, učni načrt tega ne more ukazati, vsakemu je pa slobodno, da preskusi, saj se šivanje posebno priporoča. Kako sem „nazadnjašk in malo modern“, ker ne zahtevam v nov učni načrt šivanje na stroj; preskusil bom pa ob prvi priliki. Prej priporočati, predno sem videl uspeh doma ali kje drugod, ne morem: prazne besede so mi od nekdaj zoprne.

Zelo koristna so gospodinjska dela: pranje, likanje, kuhanje, itd. Kdor pozna naše borne kočice in življenje v njih, bo gospodinjski pouk za deklice najtopleje priporočal. Ali kedaj se naj vrši? Urniki za deklice že kažejo po 30, 31, celo 32 tedenskih ur in za naprej še bodo deklice telovadile. V času, ko se toliko gleda na telesno vzgojo mladine, vendar ne bo svetoval nikdo, naj se število ur zviša, vsak bo gotovo predlagal znižanje.

Tudi kmetijskega, gospodarskega pouka je treba več; res je, a časa ni dovolj; tu pomagajo kmetijski tečajji, kmetijske nadaljevalne šole, ki se povsod dobro obnesejo. Na ta način se lahko uvedejo od časa do časa gospodinjski tečajji. Vsega ni mogoče učiti v ljudski šoli; preveč vsestranski pouk je premalo temeljit. Priznam pa drage volje, da se na marsikateri šoli goji vrlo dobro gospodinjski in kmetijski pouk. Sam sem videl, kako učenke pridno vrtnarijo, kako dečki ne cepijo samo vrbovih vejic, temveč prava drevesca v vrtu in doma, kako deklice pomagajo v šolski kuhinji; gotovo bi lahko po nekod tudi likale ali kaj sličnega delale; a vse združiti v eno šolo, ni mogoče.

Ko govorimo o učnem načrtu, je umestno, da izpregovorimo tudi o učnem času; zakaj v tesni medsebojni zvezi sta ter deloma drug od drugega zavisna. Ne mislim si pa reforme učnega časa tako, kakor neki gospod referent, ki je izjavil, da je treba šolsko dobo skrócić na 7 let, a še boljše bi bilo, če se skrajša za dve leti. Take reforme na škodo šoli gotovo ne želi učiteljstvo in ne skrbni starši; saj vemo kako je z osemletnim obiskovanjem. Otroci pridejo pogosto šele s sedmim letom v šolo, imajo pozneje 400, 800 do 1200 zamud, tako se jim skrči šolska doba na 4, 5 ali 6 let, le izjemoma obiskujejo 7 let, 8 sploh ne, ker je vsak lahko oproščen poletnega obiskovanja. Šoli v korist je treba izpremembe, v dokaz nekaj primerov. Otroci pridejo prvič v šolo; po razredbi ur se jim lahko pripeti, da so že prvi (ali drugi) šolski dan 5 ur v šoli. Prej popolnoma prosti, sedaj nanekrat tolika muka. Dodajmo še opoldansko uro, pot v šolo in domov, tako so že prvi dan 7—8 ur od doma. To ni v čast pedagogiki, ne šolski higijeni. Kjer so ure enakomerno razdeljene po 4 in je ob ugodnem vremenu mogoče peljati otroke po vsaki uri za dalj časa na igrališče, še velja. Pri nas to ni mogoče, november ni več ugoden za igre pod milim nebom. Zato so ponekod svetovali prve tedne manj ur, morebiti samo dopoldne, polagoma več, da imajo deklice po nekod 7 ur na dan. Odkrito povedano že 6. ura mi je odveč. Pri najboljši volji ne more učitelj z isto vztrajnostjo in marljivostjo delati, učenci pa tudi ne, kaj še le sedmo uro. Kakor so mi ljubi četrtki, tako rad jih dam in proč s 6. uro. Tu je reforme potreba!

Drug slučaj. Razred z dvema oddelkoma, n. pr. 2. in 3., ali 3. in 4. šolsko leto. Danes se uči 1. odd. o kukavici, jutri 2. odd. o kosu, itd. Kaj je vzrok, da se ne učita oba oddelka take stvari skupno? Jaz ga ne vem; čitanka ne sme biti vzrok. Koliko časa bi se pridobilo! Po drugod so že to davno uredili, seveda imajo čitanke za razne kategorije šol, za nas je treba združitev posebej povdarjati. Kjer je le mogoči in je pouku v korist, se naj oddelka združita, in to pri petju, telovadbi, lepomisju, deloma pri risanju, čitanju, prirodoznanstvu in ustnem računstvu. Namesto dveh oddelkov nastopita po potrebi 2 kolobarja. Oba oddelka naj imata enako število ur, po možnosti tudi dečki in deklice.

Dalekosežne reforme v doglednem času ni pričakovati, le nekaj malih sprememb bodo najbrž dobili učni načrti. Kakoršno je besedilo, je že vse eno; naj si bo še tako v zbranih besedah označen pri vsakem predmetu vzgojni smoter, itd. To nima dosti pomena; najvažnejše je neko navodilo kot podloga učnim načrtom, ki ima služiti tudi pisateljem pri spisovanju učnih knjig in domačim učiteljskim konferencam pri sestavljanju podrobnih učnih načrtov.

Najbrž bodo novi učni načrti vabili na praktično delo: manj slovnice — več jezikovnih vaj, manj o levu, tigru — več o govedu, svinji, itd. Res je treba poudarjati praktično stran, tudi pri pismih, poštnih in železniških tiskovinah, pri računih, itd. V Močnikovi računici najdemo račune, kakršne živ božji krst še nikoli ni potreboval. Saj se mu bistri tudi pri pametnih nalogah. Novi učni načrti bodo najbrž tudi dovolili skupno čitanje vzornih sestavkov. Utemeljevanje je odveč; gotovo je že vsak učitelj poskusil in bil zadovoljen z uspehom. Le težava — ni na razpolago dovolj izvodov knjig; morebiti bodo s časom izdane brošurice v ta namen. Gotovo bodo novi učni načrti kaj povedali o prostem spisju, novodobnem risanju in o poučnih izletih. V prostem spisju se je reforma večinoma že izvršila. Na višji stopnji se mora na vsak način, tudi na enorazrednici, zahtevati prosto pismo izraževanje, seveda preprosto izraževanje, kakršno je primerno otroški izobrazbi.

Novodobno risanje ima vedno manj nasprotnikov; tem manj jih bo, ko zatrdimo prijateljem ravnila z mirno vestjo, da tudi za naprej lahko rabijo ravnilo in druge pripomočke, če hočejo tudi šestilo, a le na višji stopnji, na nižji in srednji ne; najprej mora znati otrok rabiti roko, potem še le orodje.

Visoko cenim poučne izlete, posebno izlete v bližnje mesto, v tovarne in v druga velika podjetja. Žal, da se rabijo poučni izleti dandanes največ za referate, menda pač ponekod šolske oblastniije prazne besede bolj cenijo nego delo. Rekel sem menda, nasproti gotovemu dejstvu, ko šolski voditelj, ki je v referatu visoko povzdigoval poučne izlete ter jih z iskrenimi besedami priporočal, v praksi z najrazličnejšimi šikanami prepereči, da se na njegovi šoli ne vrši noben izlet več.

Novega učnega načrta se ne veselim in se ga ne bojim, delal bom v korist šole po svoje slej kakor prej, kolikor mi je največ mogoče.

Književna poročila.

Novosti.

Druga zbirka učnih slik za ponavljalne, oziroma kmetijskonadaljevalne šole. Izdal in založil: Ljudevit Štiasny. Uredil Janko Polák. Cena 3 K. 1910. Natisnila Katoliška tiskarna v Ljubljani. — Naroča se na knjigo, ki bo dobro došla učiteljem ponavljalnih šol, pri Janku Poláku, nadučitelju v Št. Vidu pri Zatičini (Kranjsko Dolenjsko.)

Žirovnikove Narodne pesmi za mladino, I. stopnja (Cena 20 vin.) so izšle v drugi izdaji. Toplo priporočamo!

Prirodopis živalstva za višje razrede srednjih šol. Spisal dr. Leopold Poljanec, c. kr. profesor v Mariboru. 12 barv. podob, 364 slik in 1 zemljevid o zemljepisni razširjenosti živali. — Perorise izvršil Jožef Poljanec, učitelj v Št. Ilju v Slov. gor. — velja trdo vezana 5 K 60 h. — Celovec 1910. Založila in natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja.

Razgled.

Časopisni vpogled.

a) Iz poljskih listov.

Poljski list „Rodzina i Szkoła“, XV. I—VIII. V vseh številkah tega letnika čitaš izborne članke o higijeni, zazebljenju, zimski obleki, živčnih boleznih otrok itd., in predavanja giessenskega prof. Karla Grossa o življenju otroške duše. Vsebino nekaterih člankov inotic „R. i Szk.“, ki prinaša tudi poročila o „Popotnikovih“ sestavkih, podajamo slovenskemu učitelstvu v nastopnih odstavkih.

Narodna vzgoja v šoli. V poljskem listu „Rodzina i Szkoła“, XV. I.—VIII., poudarja W. Greger potrebo poljske narodne vzgoje v šoli. Vsak Poljak si mora biti svest narodne moči, zgodovine in velike naloge v bodočnosti. Državna vzgoja ne hodi vedno z narodno vzgojo roko v roki. Kaj pomaga učencem, če se uče o vseh ostalih deželah, le o Poljski nič! Kako se naj budi v mladih srcih ljubezen do domovine, do domače zgodovine, prirode, do jezika itd., če se jim učitelj ne upa o vsem tem nič povedati? Pisatelj si želi novih čitank, v šolskih prostorih pa bi se naj razobesile tudi podobe Mickievicza, Kosciuszka itd., ne samo podobe avstrijskih mož.

Sugestija v življenskih razmerah in v vzgoji (Nowe Tory IV. 379—385, Iwanowska N. Sugestia w stosunkach zyciowych i w wychowaniu).

Ogromna je moč sugestije. Ako kažeš človeku vedno le svoje nezaupanje, zmaguje polagoma in njem prepričanje, da ima v značaju gotove hibe, in niti ne poskuša, da bi se premagoval in popravil. V nasprotnem slučaju pa bi imela sugestija dobre vplive na človeka, če ga nagovarjaš z ozirom na njegove dobre lastnosti. Na veliko škodo se opira vse skupno življenje med ljudmi po veliki večini le ob sugestijo hudobnosti, ki prevladuje v razmerju staršev in učiteljev do otrok, gospodujočih do podložnih, privilegiranih slojev do nižjih in nazadnje vse javnosti do „hudodelcev“. Nevernost in nezaupnost do dobre strani ljudi se

ne pojavlja vselej v besedah, temveč često samo v gestah, v nekih nepopisnih gibih, ki prehajajo kakor po zraku od človeka na človeka. Ta sugestija nam pustoši po vsej vzgoji. Če očitamo na primer otroku venomer neposlušnost, mu očitamo sicer v najboljšem mnenju, da bi ga privedli k poslušnosti potom asociacije misli: neposlušnost je grda reč, zatorej se moram poboljšati. A vendar — tako govori pisateljica — ne nastopa nikdar taka refleksija. Narobe, otrok se privadi združevati pojem neubogljivosti s svojo osebo in ga ni niti več skrb, da bi se poboljšal in postal ubogljiv, kajti otrok čuti dobro, da bi vsak poizkus v tej smeri naletel ob skeptično zmigavanje ram. Edina pot, ki vodi k poboljšanju in povišanju človeškega bitja, je negativno prigovarjanje z dobrim. Skušajmo prepričati otroka, da ima blago srce in dobro dušo.

Po „R. i Szk.“ — Dr. L. Pivko.

Ne strašimo otrok. Razprava se opira ob izvajanja laškega psihologa Lina Ferranija o pojavu, ki ga nahajamo skoro pri vsakem otroku, namreč o čutu strahu, o bojazljivosti, njenih vzrokih in posledicah. Slaba vzgoja, lahkomišelnost in malomarnost staršev je kriva, da postajajo otroci plašni in da bolehalo zaradi tega telesno in duševno. Strah jemlje otroku pogumnost, energijo in mu slabi značaj. Starši grešijo proti načelom zdrave vzgoje, če strašijo otroke, češ, da bo jih tam in tam dobil volk itd., če jim pripovedujejo grozne bajke, povesti o razbojnikih, hudiču, ljudožrcih.

„R. i Szk.“

Učiteljstvo in politika. (Scholmasters and politics, Education Times 1910, 9. — po „Muzeum“). Pred splošnimi volitvami poziva pisatelj N. N. učiteljstvo, naj zavzame jasno stališče v okvirju strank in dokaže svoj vpliv na prihodnje dogodke. Učiteljstvo mora imeti svoje politično mnenje, dasiravno je poučevanje vzvišeno nad strankami in političnimi zadevami. Toda v javnih zastopih mora zahtevati učiteljstvo izvršitev potrebnih reform. Če zanemarja učiteljstvo svojo vlogo v javnem življenju, se ne bo oziralo ministrstvo pouka in prosvete na njegove želje in njegovo organizacijo. S političnim vplivom bo zamoglo učiteljstvo izvesti svoje načrte glede obveznega šolskega obiska, reforme učnih načrtov itd. Učiteljstvo mora podpirati pri volitvah v parlament svoje lastne kandidate, na vsak način pa vplivati na to, da se izberejo v parlament pravi patriotje, ki vedo ceniti napredek šolske in javne vzgoje.

„R. i Szk.“

Japonski otroci. Japonsko imenujejo po pravici „otroški raj“, kajti nikjer ne uživajo otroci toliko svobode, nikjer se ne morejo tako dolgo in veselo zabavati pod milim nebom ko na Japonskem. Po japonskih mestih so ulice v popoldnevni urah polne otrok, po vseh parkih in vrtovih odmevajo otroški glasovi.

V vrtovih tekmujejo dečki, puščajo orle v zrak ali tekajo v tekmo in oči se jim blišče in lica jim žare vsled ognja in truda. Tudi deklice ne počivajo, temveč tekajo svobodno po parkih in se zabavajo z raznovrstnimi igrami. V deških zabavah se javi bojeviti duh Japoncev. Mali Japonec se igra najrajši vojake v dveh sovražnih oddelkih, katerih eden ima bele zastavice, drugi pa rdeče. Na znamenje se vržejo na sovražnika in mu skušajo vzeti in izrupati zastavice. Oddelek, ki si je priporil več zastavic je zmagal.

Japonska stanovanja so tudi jako praktično urejena za otroke. Bambusove stene japonskih sob se lahko premikujejo in zaradi tega se lahko za nekaj ur predelajo 3—4 sobe v veliko dvorano, ki je igrališče za otroke. Japonska je dežela zabav in slavnosti, zato ne branijo niti otrokom zabav.

Meseca marca imajo japonske deklice veliko slavnost „punčic“, ki traja 7 dni. Vsaka deklica se pripravlja tedne in tedne na to slavnost, prireja si malo razstavo punčic, oblečenih v najlepša pestra krila. Nekatere punčice predstavljajo plesalke in gejše, a tudi „viteze“ imajo s fantastičnim orožjem. Ob slavnosti se obiskujejo mlade prijateljice in si kažejo med seboj zbirke punčic.

Dne 5. maja pa slavijo dečki svoj praznik. Za ta dan naročijo starši toliko takozvanih „orlov“, kolikor imajo dečkov. „Orli“ so zmaji razne velikosti in imajo obliko krapov. Krape smatrajo za pogumne ribe, ki plavajo tudi proti dereči vodi in ki jim je najlepši simbol

vzgoje. Ko se učijo deklice težkih in često jako umetnih plesov, igre na japonski tamburi, pletenje vencev itd., takrat se uče dečki pisanja in javljajo že zgodaj čudovito vedoželjnost in energijo za delo. „R. i Szk.“

b) Iz rusinskih pedagoških časopisov.

Do leta 1908. so imeli Ukrajinci eden edini pedagoški časopis „Učitelj“, organ „Ruskega Tovaristva Pedagogičnega“. Kot skupno glasilo ljudskošolskega in srednješolskega učiteljstva je prinašal „Učitelj“ do onega leta razprave iz vseh pedagoških vrst, kar mu je bilo na korist. V njem se je zrcalilo delo vsega ukrajinskega učiteljstva. Predlansko leto pa se je organiziralo srednješolsko učiteljstvo v „Učiteljski Hromadi“ in si osnovalo posebno glasilo „Naša Škola“, za rusinske razmere nekoliko pogumno podjetje, ki pa vendar jako dobro uspeva. S tem korakom se ni ločilo srednješolsko učiteljstvo popolnoma od ostalega dela, temveč podpira še nadalje „Učitelja“ z duševnim gradivom, dobro vedoč, kaj pomeni dober pedagoški list za razvoj narodne šole in narodnega učiteljstva. „Naša Škola“ je bolj znanstvenega značaja in se posveča skoro izključno srednješolskim pedagoškim vprašanjem in interesom svojega učiteljstva.

Bukovinski Ukrajinci imajo z Nemci in Rumuni skupen pedagoški časopis „Bukowiner Schule“, Zeitschrift für das Volksschulwesen, ki izhaja v Černovcih. Rusinski članki se vrste za nemškimi in rumunskimi, nekatere razprave pa izhajajo kar v treh jeziki.

Povprečno ne kaže rusinsko učiteljstvo preveč živahnosti v izpopolnjevanju čisto pedagoškega slovstva. Za letošnje leto je izšel „Učiteljski Almanah“, ki je po vsebini celo leposlovnega značaja, znanstvenih člankov o ljudski vzgoji pa nima nič. Tudi „Učitelj“ prinaša rad leposlovne črtice ter literarne razprave, pedagogiki pa se posveča le deloma. O zgodovini ljudske šole v Galiciji za Marije Terezije in Jožefa II. piše letos M. Bar, A. Aliskevič o ponavljanju v šoli. Volodomir Zalužni o biološkem pouku, O. Ivan Turkevič o avtonomiji učencev, Oleksa Ivančuk o nacionalizaciji vzgoje itd. Na šolstvo v tujini se ozira „Učitelj“ često in ga primerja z domačim. Uredništvo je uvedlo anketo o vprašanju, kakšen bi naj bil časopis, da bi ga čitalo učiteljstvo z večjim pridom in da bi si pridobil 10.000 naročnikov. Nasveti prilhajajo, smer časopisa pa je ista.

Dr. Pivko.

Poljska in rusinska šolska družba. Na zborovanju „Ruskega Tovaristva Pedagogičnega“, je predaval dr. R. Kovševič o nemški in poljski šolski družbi ter ju primerjal z rusinsko. Poljaki so si osnovali „Towarysztwo Szkoły Ludowej“ leta 1791, ki je štelo koncem prvega leta že 5050 članov, torej več, nego jih ima „Rusko Tovaristvo“ dandanes po 28 letih. Poljska družba se razvija zadnja leta jako lepo in je štela leta 1907. že 257 podružnic, 1496 čitalnic in knjižnic, vzdrževala 36 šol in nad 200 vrtcov in analfabetskih tečajev.

„Rusko Tovaristvo Pedagogične“ je bilo začetkoma strogo stanovska organizacija in je štela prvo leto (1881) komaj 24 članov, koncem drugega leta (1882) 66, tretjega pa 75 članov . . . Društvo se ne more povoljno gibati niti dandanes, dasiravno se je preosnovalo leta 1898. v obrambno družbo — ker mu primanjkuje denarnih sredstev. Govornik kliče udeležencem, naj poskrbe, da se zbudi v inteligenci in ljudstvu večje zanimanje za prepotrebno obrambno organizacijo. „Ab hoste discamur . . . Učimo se od nasprotnika!“

(„Učitelj“ 1910, št. 7.) Dr. Pivko.

Šolske in učiteljske vesti.

Slovenske šole v Trstu prenapolnjene. „Slov. Narodu“ se poroča: Še nikdar kakor letos ni bil naval na slovenske šole v Trstu tako velik. V Ciril-Methodovo šolo pri Sv. Jakobu

in v ulici Acquadoto je bilo sprejetih **okroglo 1500 dečkov in deklic**. Z žalostjo moramo konstatirati, da je bilo zaradi absolutno premajhnega prostora odklonjenih mnogo priglašanih otrok. Z žalostno dušo in solznimi očmi so odhajali ubogi starši s svojimi otroci, ker jih premajhni šolski prostori niso mogli več sprejeti pod svoje okrilje. Istotako je prenapolnjena pripravnica, kjer poučujejo 4 učiteljske moči. A vse polno naših otrok se nahaja v nemških ljudskih šolah v ulici Fontana in Piazza Lipsia. Vzlic tem dejstvom kriče v enomer naši narodni sovragi, da nam ne pritiče slovenska šola v Trstu in vzlic tej kričeči krivici noče naša vlada storiti konec tem sramotnim in abnormalnim razmeram!

Šolska mladina v Novem Jorku. V šolo se vpisalo v Novem Jorku letos 700.000 učencev in učenk. Učiteljev in učiteljic je 28.000; šolskih poslopij, lepih modernih zgradb je 390. Mesto potrosi na leto 38,500.000 dolarjev (192 milijonov frankov).

Višješolski vestnik.

Realna gimnazija v Celovcu. Kakor poročajo, je naučno ministrstvo sklenilo ustanoviti v Celovcu realno gimnazijo. Že letos ustanove tri razrede ter jih priklopijo kot paralele državnim gimnazijam. V naslednjih petih letih ustanove vsako leto en razred. Tako bo imel Celovec leta 1915. poleg gimnazije tudi celo realno gimnazijo.

Visoka šola v Ameriki. Dne 1. septembra so v Filadelfiji otvorili „Pensilvanski poljski kolegij“, katerega je ustanovil Jan Godracy, ki je dal v to svrhu 140.000 rubljev. Kolegij obsega vse vrste šol, od najnižjih do najvišjih. Vse so pod eno streho in imajo skupno upravo. V tem kolegiju je petletni gimnazij, dvoletni filozofični univerzitetni tečaj s stolico za poljsko literaturo in zgodovino, štiriletni univerzitetni filologično-pedagoški tečaj, pripravljalni tečaj za pravniški in zdravniški študij, tehnična šola, trgovsko-obrtna šola in razen tega ljudska šola za odrasle analfabete, ljudska univerza s predavanji o prirodoslovju, socializmu, poljski literaturi in zgodovini. Kolegij ima poljski značaj in vzgaja mladino v narodnem jeziku in duhu.

Footballove igre na novojorških šolah so letos zopet opustili. Preveč je bilo tragičnih slučajev ob mladinskih footballovih igrah, kar je povzročilo, da so prepovedale šolske oblasti v Novem Jorku te igre v vseh srednjih in visokih šolah.

Za telesno vzgojo v nadaljevalnih šolah je določila nemška vlada 100.000 mark. Zaradi naredbe trgovskega ministrstva se imajo uvesti telesne vaje tudi v nadaljevalne šole.
R. i Szk. — Dr. Pivko.

Ameriški dijaški izleti. (Nowe Tory.) Princip nazornega pouka zmaguje čimdalje bolj in z njim raste tudi število poučnih šolskih izletov. Amerika stoji v tem oziru na prvem mestu. Pred kratkim je priredila neka trgovska šola na ladji izlet s svojimi gojenci po vseh važnejših svetovnih pristaniščih. V vsakem mestu so jim predavali učitelji. Jako popularni so tudi gospodarski izleti. Gojenci državnega kolegija (gospodarske šole) v Pennsilvaniji se vozijo s svojimi profesorji v posebnem vlaku, ki ga je dala na razpolago železniška družba, ter obiskujejo vse kmetijske okraje. Na važnejših mestih se ustavljajo in poslušajo predavanja. Ker se doba takih izletov natančno določi in objavi, se zbira na določenih mestih tudi na tisoče kmetovalcev, ki poslušajo dotična predavanja profesorjev.

Razne vesti.

† **Paolo Mantegazza.** Dne 28. avgusta je umrl v svoji vili v Santa Terenzo svetovno znani italijanski filozof psiholog Paolo Mantegazza. V letih 1870. do 1890. so vzbujala njegova dela, ki jih je napisal, v vsem kulturnem svetu veliko pozornost, on je prvi psihološko obrazložil razne duševne pojme, sploh so bila njegova dela, ki jih je pisal v lahkem in

razumljivem feljtonističnem slogu prva poljudna dela na polju psihologije in antropologije. Najznamenitejša njegova dela so: Psihologije ljubezni, sovraštvo veselja in žalosti. Njegov filozofski princip je bil: „Najprej fizika, potem metafizika, najprej zemlja potem nebo“. V „Psihologiji ljubezni“ ostro biča sedanje razmere v človeški družbi, ki so dosti krivi propadanja človeštva. Sicer so njegove meje včasih malo pretirane, a Montegazza je sam izjavil, da on piše in čuti kot Italijan. — Rodil se je leta 1831. v Monzi, študiral je v Paviji, Milanu in Pizi, prepotoval vso Evropo. Leta 1860. je bil imenovan profesorjem za Patologijo v Paviji, odkoder je dospel po desetih letih kot profesor antropologije v Firenco, kjer je ustanovil antropološko-etnografski muzej. Izdajal je tudi antropologično revijo, ki je v nji priobčeval svoje znanstvene razprave kot n. pr. „Nervozno stoletje“, „Tri Gracije“, „Življenska modrost mladine“, „Študije o spolnih vprašanjih“, „Uganke ljubezni“ in utopični roman. L. 3000 „san iz bodočnosti“. V svoji oporoki priporoča svojim sinovom dve stvari kot temelj „koristnega, silnega in srečnega življenja“, namreč vedno delati in nikogar ne pustiti trpeti. Svoje dnevnik je zapustil soprogi z naročilom, naj iz njih objavi, kar je splošno koristnega; patem pa naj jih seže.

Kako vzgajajo Nemci svojo mladino. V „Österreichischer Schülerkalender“ (cena 4 h) čitamo med drugim: „Du bist ein deutscher Knabe! Berechtigter Stolz kann deine Brust erfüllen . . . Die größten Männer entstammen deinem Volke. Dein Volk wird das Volk der Dichter und Denker genannt. Deine Sprache ist die schönste und reichste der Welt . . . Es ist ein Volk der edelsten Art“ itd. Tako uči veliki nemški pedagog Vilibald Böhm v Budjehinah na Češkem.

Ruska književnost se šteje med največje celega sveta. Znanstvena ruska književnost se največ peča z zdravniškimi in tehničnimi vedami. Najbogatejša je revijna književnost. Po uradni statistiki je izšlo v Rusiji v letu 1909: 20.698 knjig v 84,640.042 izvodih v ceni 26 milijonov rubljev. Od tega je pripadlo 931 del v 5 milijonov izvodih na leposlovje, 487 gledaliških iger in 206 pesniških del v 1,424.000 izvodih; romanov je izšlo 1005, učnih knjig 1396 v 16 milij. izvodih, tehnoloških 347, zdravniških 697, naboženskih 1150 itd. Poljskih knjig je izšlo v Rusiji v minulem letu 1906 v 4,884.170 izvodih, v ceni 1 milijon rubljev, tatarskih 383 v 1,757.000 izvodih v ceni 278.476 rubljev, astonskih 355 v 1,107.395 izvodih, v ceni 207.408 rubljev itd. Vseh izvenruskih knjig (nemških, židovskih itd.) je izšlo 6114 v 16,828.866 izvodih, v ceni 3,500.000 rubljev. Torej šteje književna produkcija Rusije v letu 1909: 26.638 del v 101,466.908 izvodih v ceni 29,354.207 rubljev. — Časopisov, mesečnikov, strokovnih listov itd. je izhajalo v minulem letu 1909: 1643 ruskih, 218 poljskih, 69 nemških, 39 gruzinskih, 38 estonskih, 42 letiških, 28 armenskih, 16 tatarskih, 15 litavskih in 22 židovskih. Kakor že rečeno, je ruska revijna književnost na celem svetu najbogatejša. Noben narod, niti Francozi in Angleži, nima tako obsežnih mesečnikov, katerih največji so: „Evropski mir“, „Sovremeni mir“, „Obrazovanič“, „Ruskoje bogastvo“, „Ruskaja misl“.

Mala poročila.

Uspostojenostne preizkušnje za obče ljudske in meščanske šole v jesenskem terminu se prične pri c. kr. izpraševalni komisiji in sicer: v Ljubljani v petek, dne 4. novembra ob 8. uri na učiteljišču v Ljubljani; v Mariboru in v Gorici v ponedeljek, dne 7. novembra ob isti uri na učiteljišču v Mariboru oziroma v Gorici. Pravilno opremljene prošnje za pripust k preizkušnji je po predpisanem službenim potu pravočasno vložiti pri izpraševalni komisiji in sicer v Gorici do 20. oktobra, v Ljubljani do 28., v Mariboru pa do 30. oktobra t. l.

Bolgarski prijatelj šole. Sofijska „Rječ“ piše: V Stanimanu je tamkajšnji ugledni meščan Angel Tajčev, trgovec, podaril za ustanovitev nove ljudske šole v mestu 10.000 levov.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Štev. 61.

Na štirirazredni v drugem krajnem razredu stoječi ljudski šoli v **Negovi**, šolski okraj Gornja Radgona, se o Veliki noči 1910 namestita stalno dve učiteljski službi (mesto učitelja in učiteljice).

Obeh deželnih jezikov popolnoma zmožni prosilci oziroma prosilke za eno teh mest naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom do 10. marca 1910 pri krajnem šolskem svetu v Negovi, pošta Ivanjci.

Okrajni šolski svet Gornja Radgona, dne 5. februarja 1910.

Štev. 359/I

Na štirirazredni ljudski šoli v **Selnici ob Dravi** namesti se stalno učiteljska služba samo za moške prosilce z rednimi dohodki po tretjem krajnem razredu.

Redno opremljene prošnje je vpsolati krajnemu šolskemu svetu v Selnici ob Dravi, pošta istotam, do 28. svečna 1910.

Dokazati je sposobnost obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 24. januarja 1910.

Predsednik.

Štev. 1211/09/R.

Na enorazredni ljudski šoli pri **Sv. Roku** se bode stalno namestila služba učitelja in šolskega voditelja z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci za to mesto, ki morajo biti usposobljeni za pouk v obeh deželnih jezikih in za veronauk, naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita ter z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Roku, pošta Rogatec, do 28. februarja 1910.

Okrajni šolski svet Rogatec, dne 17. januarja 1910.

Predsednik.

Javůrekova **Palestina s tičjega pogleda**

je povsod poznan kot najboljši zemljekaz za bibliški pouk in za razjasnjevanje zemljepisnih temeljnih pojmov. Risba zemljevida je taka, da ga vsak učenec takoj razume. — Odboren od preč. knezoškof. konzistorija v Pragi in od c. kr. ministrstva za bogočastje in uk 19. XII. 1901, št. 35.390. — Krasen barvotisk 137 × 73 cm napet na platno 14 K, s skobami 15 K — Če se direktno naroča — znižana cena. Zahtevajte prospekt! — Pošilja ga učitelj F. B. Škorpil, Praga VII.—748.

Učitelj na enorazrednici na Štajerskem, blizu mesta in postaje in z drugimi ugodnostmi, želi menjati službo. Ponudbe pod „Menjava“ na upravništvo lista.

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrto leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju M. J. Nerat-u v Maribor, Meščanska ulica (Bürgerstraße) 8.